

Inkluusiota edistävä opettajankoulutus
OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFILI

Inklusiota edistävä opettajankoulutus
OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFILI

Lifelong Learning Programme

Raportin julkaisemiseen on saatu tukea Euroopan komission Koulutuksen ja kulttuurin pääosastolta: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm.

Tästä julkaisusta vastaavat ainoastaan sen laatijat, eikä komissio ole vastuussa siihen sisältyvien tietojen mahdollisesta käytöstä.

Toimittaja: Amanda Watkins, Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus

Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus haluaa kiittää kaikkia tämän raportin laatimiseen osallistuneita kehittämiskeskuksen edustajiston jäseniä ja kansallisia koordinaattoreita sekä erityisesti seuraavia henkilöitä:

- Inklusiota edistävä opettajankoulutus (TE4I) -hankkeen neuvonantajaryhmä sekä maiden hankkeeseen nimeämät asiantuntijat, joiden yhteystiedot löytyvät raportin lopusta.
- Päättäjät, opetushenkilöstö, opiskelijat, oppilaat ja oppilaiden perheenjäsenet, jotka osallistuivat vuosina 2010 ja 2011 eri maissa järjestetyille neljälletoista opintokäynnille. Opintokäyntejä koskevat tiedot ovat saatavana TE4I-hankkeen sivustosta osoitteesta: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-study-visits>

Julkaisun lainaaminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan selkeästi. Raportin suomenkieliseen versioon tulee viitata seuraavilla julkaisutiedoilla: Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus (2012) *Osallistavan opettajan profiili*, Odense, Tanska: Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus.

Raportin ohessa julkaistavaa erillistä liitettä ei ole suojattu tekijänoikeuksin, ja sitä voi muokata, muunnella ja käyttää eri muodoissa, kunhan alkuperäinen lähde mainitaan.

ISBN (painettu): 978-87-7110-321-2

ISBN (sähköinen): 978-87-7110-342-7

© European Agency for Development in Special Needs Education 2012

Sihteeristö
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C, Denmark
Puh.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselin toimisto
3, Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels, Belgium
Puh.: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

SISÄLLYS

ALKUSANAT	5
YHTEENVETO	6
JOHDANTO.....	8
OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFIIILI	10
OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFIILIN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS.....	17
Yleiset periaatteet.....	17
Profiilin käyttö	17
Profiilin käyttöä tukevia tekijöitä	18
PROFIILIN KÄSITEPOHJA.....	23
Arvoihin perustuva lähestymistapa inklusiiviseen opetukseen.....	23
Osaamisalueisiin perustuva lähestymistapa	25
Yhteydet opetuksen ja opettajankoulutuksen eurooppalaisten linjausten keskeisiin tekijöihin.....	26
PROFIILIN LAATIMISEN MENETELMÄT	29
PROFIILIN JATKOKEHITYS	33
VIITTEET	36
LIITE 1: OPETTAJIEN PERUSKOULUTUKSESTA VALMISTUVILLE MÄÄRITETTY OSAAMINEN MAITTAIN.....	38
LIITE 2: OPETTAJANKOULUTUKSEN LAADUN PARANTAMINEN: EUROOPAN UNIONIN LINJAUSOHJELMA.....	40
LIITE 3: KYSYMYSRUNKO OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFIILISTA KÄYDYISTÄ KESKUSTELUISTA.....	43
AINEISTOA TOIMITTANEET.....	44

ALKUSANAT

Inklusiota edistävä opettajankoulutus (TE4I) -hankkeessa on tarkasteltu, miten peruskoulutus valmistaa opettajia inklusiivisuuteen. Kolmivuotisessa hankkeessa tarkasteltiin kaikkien opetusala aloittavien tarvitsemia taitoja, tietoja, käsityksiä, asenteita ja arvoja riippumatta heidän opettamastaan oppiaineesta tai erikoistumisalasta, oppilaiden iästä tai oppilaitoksen tyypistä.

Mukana oli 55 asiantuntijaa kaikkiaan 25 maasta: Alankomaat, Belgia (flaamin- ja ranskankieliset yhteisöt), Espanja, Irlanti, Islanti, Iso-Britannia (Englanti, Pohjois-Irlanti, Skotlanti ja Wales), Itävalta, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekin tasavalta, Unkari ja Viro.

Asiantuntijoina toimi opettajankoulutuksesta ja inklusiivisesta koulutuksesta vastaavia päättäjiä sekä yleisopetuksen ja erityisopetuksen opettajankouluttajia.

Hankkeella oli neuvonantajaryhmä, johon kuului kehittämiskeskuksen edustajiston jäseniä, kansallisia koordinaattoreita, kehittämiskeskuksen henkilöstöä ja ulkoisena konsulttina norjalainen Kari Nes. Hankkeella oli myös laajennettu neuvonantajaryhmä, joka piti yhteyttä Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosaston alaisen Euroopan yhteisön elinikäisen oppimisen ohjelman (DG-EAC) edustajiin, OECD:n koulutustutkimuksen ja -innovaatioiden keskuksen CERlin ja Unescon kansainväliseen koulutustoimistoon IBEen muiden samaa aihepiiriä käsittelevien eurooppalaisten ja kansainvälisten aloitteiden yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.

Inklusiota edistävä opettajankoulutus (TE4I) -hankkeen tuotokset ovat saatavana hankkeen sivustosta osoitteesta: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>

- linjaus- ja kirjallisuuskatsaukset, jotka kattavat vuodesta 2000 alkaen laaditut kansainväliset linjaukset ja tutkimuskirjallisuuden, mukaan lukien tutkimusmateriaali 18:sta Euroopan maasta
- osallistujamaiden raportit inklusiota edistävästä opettajankoulutuksesta rakenteeltaan yhdenmukaistettuna eri maiden tietojen vertailun helpottamiseksi
- hankkeen tietoihin perustuva yhteenvetoraportti, jossa esitellään Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen keskeiset tulokset ja suositukset
- matriisi, joka yhdistää hankkeen havainnot yhteenvetoraportin suosituksiin.
- Osallistavan opettajan profiili, joka on laadittu tarkastelujen, osallistujamaiden tietojen sekä etenkin hankkeen asiantuntijoiden ja opettajankoulutuksen sidosryhmien edustajien kanssa vuonna 2010 ja 2011 opintokäynneillä käytyjen keskustelujen pohjalta.

Maiden asiantuntijoiden lisäksi hankkeeseen osallistui yli 400 eri toimijaa – opettajaopiskelijoita, opettajia ja oppilaitosten johtoa, paikallispolitiikkoja, vapaaehtoisjärjestöjen edustajia, päättäjiä, oppilaita sekä heidän vanhempiaan ja perheenjäseniään. Kehittämiskeskus haluaa kiittää heidän arvokasta panostaan hankkeen tuotosten sekä erityisesti tässä raportissa esitellyn Osallistavan opettajan profiilin laatimisessa.

Cor Meijer

Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen johtaja

YHTEENVETO

Inklusiota edistävä opettajankoulutus (TE4I) -hankkeessa on tarkasteltu, miten peruskoulutus valmistaa opettajia inklusiivisuuteen. Kolmivuotisessa hankkeessa tarkasteltiin kaikkien opetusalailla aloittavien tarvitsemia taitoja, tietoja, käsityksiä, asenteita ja arvoja. riippumatta heidän opettamastaan oppiaineesta tai erikoistumisalasta, oppilaiden iästä tai oppilaitoksen tyypistä.

Tämä raportti on yksi Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskusten Inklusiota edistävä opettajankoulutus (TE4I) -hankkeen keskeisistä tuotoksista. Se on laadittu vastauksena kehittämiskeskusten jäsenmaiden edustajien toiveeseen saada konkreettista tietoa inklusiivisissa ympäristöissä toimivien opettajien tarvitsemasta osaamisesta, asenteista, tiedoista ja taidoista.

Profiili on suunnattu pääasiassa opettajien peruskoulutuksesta vastaaville opettajankouluttajille ja inklusiota edistävän opettajankoulutuksen linjauksista ja koulutusikäntöjen muutoksista vastaaville päättäjille. Kyseiset opettajien peruskoulutuksen sidosryhmät ovat merkittävä kohderyhmä, sillä hankkeen keskeinen lähtökohta on, että inklusiiviseen koulutukseen tarvittavat laajemmat muutokset voidaan toteuttaa juuri opettajankoulutuksen avulla.

Profiilissa ei kerrata eri maissa jo tehtävää työtä, vaan sillä pyritään vastaamaan maiden edustajien yhteisesti ilmaisemaan toiveeseen ja kehittämään Euroopan tasolle kansallisiin tietoihin ja toimintaan perustuva työväline.

Osallistavan opettajan profiili on kehitetty ensisijaisesti opettajien peruskoulutuksen suunnittelun ja toteutuksen tueksi. Tavoitteena on, että profiilia käytetään edistämään opettajien peruskoulutuksen olennaisten sisältöjen tunnistamista, opetusmenetelmien suunnittelua sekä toivottujen oppimistulosten määrittelyä, tavoitteena ei ollut koulutusohjelmatarjo.

Tämän raportin tavoitteena on:

1. tunnistaa opettajien peruskoulutukseen yleisesti pätevät keskeiset arvot ja osaamisalueet
2. korostaa keskeisiä arvoja ja osaamista, joita opettajat tarvitsevat inklusiivisissa toimintaympäristöissä monimuotoisuuden koko kirjon huomioonottamiseksi
3. korostaa keskeisiä tekijöitä, jotka tukevat inklusiivisen koulutuksen perusarvojen ja osaamisen toteutumista kaikissa opettajien peruskoulutuksessa
4. vahvistaa hankkeen näkemystä siitä, että inklusiivinen koulutus on kaikkien opettajien vastuulla ja opettajien valmistaminen inklusiivisuuteen on yhteisesti kaikkien opettajien peruskoulutuksessa työskentelevien vastuulla.

Profiili perustuu hankkeen asiantuntijoiden ja yli 400 eri toimijan (opetuksesta ja opettajankoulutuksesta vastaavien päättäjien ja henkilöstön, opettajaopiskelijoiden ja opetusharjoittelijoiden, oppilaiden, heidän vanhempiansa ja muiden perheenjäsentensä) kolmen vuoden yhteistyöhön ja keskusteluihin sekä yhteisiin pohdintoihin siitä, mitä osaamista inklusiivisissa ympäristöissä toimivat opettajat tarvitsevat.

Profiilin kolme peruslähtökohtaa ovat:

1. Inklusiio on pohjimmiltaan periaatteellinen kysymys ja perusoikeus, lukuisten perusarvojen tukema lähestymistapa koulutukseen.

2. Inklusiivisessa opettamisessa tarvittavan osaamisen tarkasteleminen erillisinä kokonaisuuksina on käytännössä ja käsitteellisesti haasteellista, ja osaamista oli tarpeen käsitellä väljästi, jotta profiili olisi käyttökelpoinen eri maissa ja sidosryhmissä.

3. Eri maiden poliittisia painotuksia ja yhteiskunnallisia linjauksia ei sivuuteta, mutta kansainvälisen ja EU-tason linjaukset, jotka vaikuttavat inklusiiviseen koulutukseen ja opettajankoulutukseen, hyväksytään yhteisesti.

Inklusiivisessa koulutuksessa toimivien opettajien työn perustana ovat neljä opettamisen ja oppimisen perusarvoa, jotka liittyvät opettajien asenteista, tiedoista ja taidoista muodostuviin osaamisalueisiin. Jokainen *asenne* tai näkemys edellyttää tiettyä *tietoa* tai ymmärrystä sekä *taitoa* soveltaa sitä käytäntöön. Jokainen osaamisalue perustuu tietyille keskeisille asenteille, tiedoille ja taidoille.

Profiili perustuu seuraaviin keskeisiin arvoihin ja osaamisalueisiin:

Oppijoiden moninaisuuden arvostaminen – oppijoiden erilaisuus nähdään koulutuksen voimavarana

Osaamisalueet

- käsitys inklusiivisesta koulutuksesta
- opettajan näkemys oppijoiden moninaisuudesta.

Kaikkien oppijoiden tukeminen – opettajilla on suuret odotukset kaikkien oppijoiden edistymisestä

Osaamisalueet

- kaikkien oppilaiden akateemisen, käytännön, sosiaalisen ja emotionaalisen oppimisen edistäminen
- toimiva opetus heterogeenisissä ryhmissä.

Yhteistyö muiden kanssa – yhteistyö ja tiimityöskentely ovat kaikkien opettajien olennaisia työvälineitä

Osaamisalueet

- yhteistyö vanhempien ja perheiden kanssa
- yhteistyö opetusalan eri asiantuntijoiden kanssa.

Henkilökohtainen ammatillinen kehittyminen – opettaminen on oppimista, ja opettaja ottaa vastuun omasta elinikäisestä oppimisestaan

Osaamisalueet

- opettaja reflektoidena toimijana
- opettajien peruskoulutus ammatillisen oppimisen ja kehityksen perustana.

Keskeiset arvot ja osaamisalueet nojautuvat profiiliin käytöstä yhteisesti sovittuihin perusperiaatteisiin, minkä lisäksi profiiliin käyttöä tukevat monet tekijät, jotka kattavat sekä profiiliin käyttömahdollisuudet opettajien peruskoulutuksessa että laajemmat opetuksen ja opettajankoulutuksen linjaukset ja käytännöt.

JOHDANTO

Tämä raportti on yksi Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen Inklusiota edistävä opettajankoulutus (TE4I) -hankkeen päätuotoksista (<http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>). Kolmivuotiseen hankkeeseen osallistui yli 55 asiantuntijaa 25:stä Euroopan maasta, ja siinä tarkasteltiin seuraavia kysymyksiä:

- Millaisia opettajia 2000-luvun kouluissa tarvitaan inklusiivisen yhteiskunnan rakentamiseksi?
- Mitä osaamista inklusiivinen koulutus edellyttää opettajalta?

Hankkeessa keskityttiin yleisopetuksen opettajankoulutukseen ja siihen, miten peruskoulutus valmistaa opettajia inklusiivisuuteen. Hankkeen pääkysymys oli: *miten peruskoulutus valmistaa kaikkia opettajia inklusioon?*

Kehittämiskeskuksen jäsenmaiden edustajat toivoivat konkreettista tietoa inklusiivisissa ympäristöissä toimivien opettajien tarvitsemasta osaamisesta, asenteista, tiedoista ja taidoista. Tämä raportti vastaa tähän toiveeseen. Se perustuu hankkeessa kerättyihin tietoihin, kuten kansainvälisiin linjaus- ja kirjallisuuskatselmuksiin, maaraportteihin (<http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-info>) ja ennen kaikkea hankkeen yhteenvetoraportin *Inklusiota edistävä opettajankoulutus Euroopassa – Haasteita ja mahdollisuuksia* (2011) keskeisiin tuloksiin ja suosituksiin. Profiilissa ei kerrata eri maissa jo tehtävää työtä, vaan sillä pyritään vastaamaan maiden edustajien yhteisesti ilmaisemaan huoleen ja kehittämään Euroopan tasolle kansallisiin tietoihin ja toimintaan perustuva työväline. Osallistavan opettajan profiili on laadittu ensisijaisesti opettajien peruskoulutuksen suunnittelun ja toteutuksen tueksi. Se ei ole koulutusohjelmamarunko vaan yleisopetuksen opettajien peruskoulutuksen olennaisten sisältöjen tunnistamisen, opetusmenetelmien suunnittelun ja haluttujen oppimistulosten määrittelyn kannustin.

Profiili perustuu pääosin hankkeen asiantuntijoiden ja yli 400 muun toimijan (opetuksesta ja opettajankoulutuksesta vastaavien päättäjien ja henkilöstön, opettajaopiskelijoiden ja opetusharjoittelijoiden, oppilaiden, heidän vanhempiansa ja muiden perheenjäsentensä) kolmen vuoden yhteistyöhön ja keskusteluihin sekä yhteisiin pohdintoihin siitä, mitä osaamista inklusiivisissa ympäristöissä toimivat opettajat tarvitsevat. (Lisätietoa menetelmiä käsittelevässä osiossa.)

Osallistavan opettajan profiili on kunnianhimoinen. Se perustuu Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeeseen ja esittää yhteisesti laaditun ja sovitun eurooppalaisen viitekehyksen opettajien peruskoulutuksen järjestämisestä parhaalla mahdollisella tavalla. Profiili on tarkoitettu käytännön työvälineeksi inklusiota edistävän opettajankoulutuksen kehittämiseksi eri maissa. Hankkeen asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että osallistavan opettajan profiili on käyttökelpoinen apuväline ja sitä on syytä hyödyntää opettajien peruskoulutuksessa, mikäli Eurooppaa halutaan kehittää inklusiivisemmäksi.

Profiili antaa tietoa siitä, *mitä* perusarvoja ja osaamisalueita opettajien peruskoulutuksessa tulisi kehittää. Se ei kuitenkaan ota kantaa siihen, *miten* osaamisalueita tulisi soveltaa eri maissa. Vaikka raportissa käsitellään joitakin profiilin käyttöön liittyviä kysymyksiä, se on tarkoitettu työvälineeksi, jota voidaan painottaa ja kehittää kunkin maan opettajien peruskoulutukseen sopivaksi.

Profiilin tavoitteena on erityisesti:

1. Tunnistaa kaikessa opettajien peruskoulutuksessa pätevät perusarvot ja osaamisalueet, jotka eivät ole sidoksissa opetettavaan aineeseen, oppilaiden ikäryhmään, koulutusvaiheeseen, alaan tai käytettäviin opetusmenetelmiin tai -muotoihin.
2. Korostaa inklusiivisissa toimintaympäristöissä työskentelevien opettajien tarvitsemia keskeisiä arvoja ja osaamisalueita monimuotoisuuden koko kirjon kannalta, ja kehittää ja hyödyntää niitä aikanaan ammattiin perehdyttämisessä ja ammattitaidon kehittämisessä.
3. Korostaa keskeisiä tekijöitä, jotka tukevat inklusiivisen koulutuksen keskeisten arvojen ja osaamisalueiden toteutumista kaikessa opettajien peruskoulutuksessa.
4. Vahvistaa hankkeen näkemystä siitä, että inklusiivinen koulutus on kaikkien opettajien vastuulla ja opettajien valmistaminen inklusiivisuuteen on kaikkien opettajien peruskoulutuksessa työskentelevien vastuulla.

Hankkeen yhteenvetoraportti suosittaa inklusiota edistävää opettajankoulutusta kaikille opettajaopiskelijoille. Osallistavan opettajan profiili perustuu tähän ja muihin yhteenvetoraportin tuloksiin ja yhdistää ne toimivan inklusiivisen opetuksen edellyttämiin keskeisiin arvoihin ja osaamisalueisiin.

Profiili on suunnattu ensisijaisesti opettajien peruskoulutuksesta vastaaville opettajankouluttajille ja inklusiota edistävän opettajankoulutuksen linjauksista ja koulutuskäytäntöjen muutoksista vastaaville päättäjille. Kyseiset opettajien peruskoulutuksen sidosryhmät ovat merkittävä kohderyhmä, sillä hankkeen keskeinen lähtökohta on, että inklusiivisen koulutuksen edellyttämät laajamittaiset muutokset voidaan toteuttaa juuri opettajankoulutuksen avulla.

OECD:n (2005) mukaan opetuksen tuloksellisuutta voidaan todennäköisimmin parantaa kehittämällä opettajien osaamista. Ajatusta kehitellään edelleen Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen yhteenvetoraportissa (2011), jossa esitetään, että yhteisöjen inklusiivisuutta voidaan todennäköisimmin edistää valmistamalla opettajat vastaamaan kaikkiin nykymuotoisen opetuksen tarpeisiin.

Tämä raportti tarjoaa lähtökohdan opettajien peruskoulutuksen eri toimijoille käytettäväksi eri tilanteissa ja eri maissa, minkä vuoksi osallistavan opettajan profiilia ja asiakirjan muita osioita ei ole muotoiltu perinteiseksi tutkimusraportiksi. Yhteisesti laadittu profiili esitellään seuraavassa luvussa, jonka jälkeen käydään läpi profiilin käyttöä tukevat tekijät, profiilin käsitteellinen viitekehys ja yhteydet eurooppalaisiin tämän hetken linjauksiin, kuvataan profiilin kehittämisessä käytetyt menetelmät sekä tehdään loppuyhteenveto.

Profiilia ei ole tarkoitettu hankkeen lopulliseksi tulokseksi vaan keskustelua herättäväksi asiakirjaksi, joka toimii inklusiota edistävän opettajankoulutuksen kehittämisen välineenä eri maissa.

Keskustelun ja kehittämisen tukemiseksi:

1. Raportin sivujen 10–16 teksti ei ole tekijänoikeuksien alaista, sillä se on tarkoitettu päättäjien ja opetusalan toimijoiden vapaasti eri tarkoituksiin muokattavaksi. Profiilista on julkaisun ohessa erillinen versio, jota voi kopioida ja muokata tarpeen mukaan edellyttäen, että alkuperäinen lähde mainitaan.
2. Raportti on ladattavissa kokonaisuudessaan kaikilla kehittämiskeskuksen jäsenmaiden kielillä kehittämiskeskuksen verkkosivustosta osoitteesta: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/profile>. Samasta osoitteesta on saatavana myös muokattava sähköinen versio osallistavan opettajan profiilista.

OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFILI

Inklusiivisissa oppilaitoksissa toimivien opettajien työn perustaksi tunnistettiin neljä opettamiseen ja oppimiseen liittyvää keskeistä arvoa:

1. Oppijoiden moninaisuuden arvostaminen – oppijoiden erilaisuus nähdään koulutuksen voimavarana
2. Kaikkien oppijoiden tukeminen – opettajilla on suuret odotukset kaikkien oppijoiden edistymisestä
3. Yhteistyö muiden kanssa – yhteistyö ja tiimityöskentely ovat kaikkien opettajien olennaisia työvälineitä
4. Henkilökohtainen ammatillinen kehittyminen – opettaminen on oppimista, ja opettaja ottaa vastuun omasta elinikäisestä oppimisestaan.

Seuraavissa osioissa keskeiset arvot esitellään yhdessä niihin liittyvien osaamisalueiden kanssa.

Osaamisalueet rakentuvat kolmesta tekijästä: asenteista, tiedoista ja taidoista. Kukin *asenne* tai näkemys edellyttää tiettyä *tietoa* tai ymmärrystä sekä *taitoa* soveltaa sitä käytäntöön. Jokaisen osaamisalueen kohdalla esitellään sen taustalla olevat keskeiset asenteet, tiedot ja taidot.

Osaamisalueet esitetään luettelona, jotta kaikki olennaiset tekijät tulevat käsitellyiksi. Tekijät eivät ole tärkeysjärjestyksessä eikä niitä tule tarkastella yksitellen, sillä ne liittyvät läheisesti toisiinsa ja ovat toisistaan riippuvaisia.

Tässä yhteydessä esitellään ainoastaan keskeisimmät hankekeskusteluissa tunnistetut osaamisalueet pyrkimättä kattavaan luettelemiseen. Osaamisalueet tulee nähdä erilaisina ammatillisen erikoistumisen kehityspolkuina sekä opettajien omissa maissaan eri tilanteissa tarvitsemaa osaamista koskevan, eri tasoilla käytävän keskustelun lähtökohtana.

1. Oppijoiden moninaisuuden arvostaminen – oppijoiden erilaisuus nähdään koulutuksen voimavarana

Osaamisalueet

- käsitys inklusiivisesta koulutuksesta
- opettajan näkemys oppijoiden moninaisuudesta.

1.1. Käsitys inklusiivisesta koulutuksesta

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Koulutuksen perustana on usko kaikkien oppijoiden tasa-arvoisuuteen, ihmisoikeuksiin ja tasapuoliseen kohteluun.
- Inklusiivinen koulutus on yhteiskunnallisen edistyksen elimellinen osa.
- Inklusiivinen koulutus ja koulutuksen laatu kuuluvat erottamattomasti yhteen.
- Yleisopetukseen pääsy ei yksin riitä: kaikkien oppijoiden tulee voida osallistua itselleen merkityksellisiin oppimistapahtumiin.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Inklusiiviseen koulutukseen liittyvät teoreettiset ja käytännön käsitteet ja periaatteet globaaleissa ja paikallisissa yhteyksissä.

- Oppilaitosten inklusiiviseen koulutukseen vaikuttava toimintakulttuuri ja linjaukset eri koulutustasoilla. Opettajien tulee tunnistaa ja ymmärtää toimintaympäristönsä vahvuudet ja heikkoudet.
- Inklusiivinen koulutus koskee kaikkia oppijoita, ei ainoastaan erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, jotka ovat vaarassa jäädä paitsi koulutusmahdollisuuksista.
- Inklusiivista ja monimuotoisuudesta käytettävä kieli sekä oppijoiden kuvaamiseksi, nimeämiseksi ja luokitteluksi käytettävän termistön hajanaisuuden seuraukset.
- Inklusiivinen koulutus kaikkien oppijoiden osallistumisena (koulutusmahdollisuuksina), osallisuutena (oppimiskokemuksen laatuna) ja saavutuksina (oppimisprosesseina ja -tuloksina).

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt:

- Omien näkemysten ja asenteiden sekä niiden käytännön vaikutusten kriittinen tarkastelu.
- Toiminnan eettisyys ja luottamuksellisuus kaikissa tilanteissa.
- Kyky analysoida koulutushistoriaa nykytilanteen ja -olosuhteiden ymmärtämiseksi.
- Selviytymisstrategiat, jotka haastavat Inklusion vastaiset asenteet ja segregoidun opetuksen.
- Kyky ymmärtää oppijoiden erilaisia tarpeita.
- Toisten esimerkillinen, kunnioittava kohtelu sekä asianmukainen kielenkäyttö kaikkien oppijoiden ja koulutuksen sidosryhmien kanssa toimittaessa.

1.2 Opettajan näkemys oppijoiden moninaisuudesta

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Erilaisuus ei ole poikkeavaa.
- Oppijoiden moninaisuutta tulee kunnioittaa ja arvostaa, ja se tulee nähdä voimavarana, joka edistää oppimismahdollisuuksia ja antaa lisäarvoa oppilaitoksille, paikallisyhteisöille ja yhteiskunnalle.
- Kaikkien oppijoiden näkemyksiä tulee kuunnella ja arvostaa.
- Opettaja vaikuttaa olennaisesti oppijoiden itsetuntoon ja siten myös heidän oppimisedellytyksiinsä.
- Oppijoiden luokittelu ja leimaaminen voi vaikuttaa haitallisesti oppimismahdollisuuksiin.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Olennaiset tiedot oppilaiden eroista (tuen tarve, kulttuuri, kieli, sosioekonominen tausta, jne.).
- Oppijat voivat oppia erilaisuudesta myös toisiltaan, mitä voi hyödyntää opetuksessa.
- Jokainen oppija oppii eri tavalla, ja tätä voidaan hyödyntää sekä heidän omassa että muiden oppijoiden oppimisessa.
- Oppilaitos on yhteisö ja sosiaalinen ympäristö, joka vaikuttaa oppijoiden itsetuntoon ja oppimisedellytyksiin.
- Henkilöt oppilaitoksissa ja opetuksessa vaihtuvat jatkuvasti – moninaisuus ei ole muuttumaton käsite.

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt:

- Kyky oppia erilaisuudesta.
- Sopivimman toimintatavan löytäminen kaikissa tilanteissa.
- Moninaisuuden huomioiminen opetussuunnitelman toteuttamisessa.
- Erilaisten oppimistyylien ja -menetelmien hyödyntäminen opetuksessa.
- Oppilaitosten kehittäminen oppimisyhteisöinä, joissa kannustetaan kaikkia oppilaita ja kunnioitetaan ja iloitaan heidän saavutuksistaan.

2. Kaikkien oppijoiden tukeminen – opettajilla on suuret odotukset kaikkien oppijoiden edistymisestä

Osaamisalueet

- kaikkien oppijoiden akateemisen, käytännön, sosiaalisen ja emotionaalisen oppimisen edistäminen
- toimiva opetus heterogeenisissä ryhmissä.

2.1 Kaikkien oppijoiden teoreettisen, käytännön, sosiaalisen ja emotionaalisen oppimisen edistäminen

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Oppiminen on ensisijaisesti sosiaalista toimintaa.
- Akateeminen, käytännön, sosiaalinen ja emotionaalinen oppiminen ovat yhtä tärkeitä kaikille oppijoille.
- Opettajan odotukset ovat avainasemassa oppimistulosten kannalta, minkä vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että odotukset kaikkien oppijoiden edistymisestä ovat korkealla.
- Oppilaiden tulisi pystyä vaikuttamaan oppimiseensa ja itsensä arviointiin.
- Vanhemmat ja perheet ovat keskeinen oppimisen voimavara.
- Oppijoiden itsenäistymisen ja itseään koskevan päätöksenteon tukeminen on keskeistä.
- Jokaisen oppijan oppimiskyky ja -edellytykset tulee löytää, ja niitä tulee vahvistaa.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Vanhempien ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön merkitys.
- Lasten tyypilliset ja epätyypilliset kehitysvaiheet ja -kulku ja etenkin sosiaalisten ja viestintätaitojen kehitys.
- Oppijoiden erilaiset oppimistavat ja -tyylit.

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt:

- Toimiva verbaalinen ja non-verbaalinen viestintä sekä kyky vastata oppilaiden, vanhempien ja muiden asiantuntijoiden erilaisiin viestintätarpeisiin.
- Oppijoiden viestintätaitojen ja -mahdollisuuksien edistäminen.
- Oppijoiden oppimistaitojen arviointi ja kehittäminen.
- Itsenäisen ja riippumattoman oppimisen kehittäminen.
- Yhteistoiminnallisten oppimismenetelmien edistäminen.
- Myönteiset käyttäytymisen hallinnan menetelmät, jotka tukevat oppijoiden sosiaalista kehitystä ja vuorovaikutusta.

- Taito luoda oppimistilanteita, joissa oppilaat voivat ottaa riskejä ja myös epäonnistua turvallisesti.
- Arviointimenetelmät, jotka huomioivat niin sosiaalisen ja emotionaalisen kuin akateemisenkin oppimisen.

2.2 Toimiva opetus heterogeenisissä ryhmissä

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Toimiva opetus on kaikkien oppilaiden opettamista.
- Opettaja on vastuussa kaikkien luokan oppilaiden oppimisen edistämisestä.
- Oppijoiden kyvyt eivät ole muuttumattomia – jokainen voi oppia ja kehittyä.
- Oppiminen on prosessi: kaikkien oppilaiden tavoitteena on oppimaan oppiminen, ei pelkästään tietopuolinen tai ainesisältöjen oppiminen.
- Kaikkien oppijoiden oppimisprosessi on pohjimmiltaan samanlainen – erityistekniikoita on hyvin vähän.
- Tietyissä tapauksissa oppimisvaikeudet edellyttävät opetussuunnitelman ja opetusmenetelmien soveltamista.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Erialaisten oppimistyylien ja oppimista edistävien opetusmenetelmien teoreettinen tuntemus.
- Myönteiset käyttäytymisen- ja luokanhallinnan menetelmät.
- Fyysisen ja sosiaalisen opetusympäristön hallinta oppimista tukevalla tavalla.
- Oppimisen esteiden tunnistaminen ja niihin puuttuminen sekä niiden huomioiminen opetuksessa.
- Perustaitojen – etenkin keskeisten sisältöjen – sekä niihin liittyvien opetus- ja arviointimenetelmien kehittäminen.
- Oppilaiden vahvuuksien tunnistamiseen perustuvat arviointimenetelmät.
- Opetussuunnitelman, oppimisprosessin ja opetusmateriaalin eriyttäminen kaikille oppijoille ja heidän tarpeisiinsa sopivaksi.
- Oppijoiden yksilölliset oppimistyyliä, jotka tukevat itsenäistä oppimista.
- Henkilökohtaisten opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien (HOJKS) tai vastaavien yksilöllisten suunnitelmien laatiminen, toteuttaminen ja tuloksellinen arviointi tarvittaessa.

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt:

- Ryhmänohjaustaidot, mukaan lukien järjestelmälliset ja myönteiset luokanhallinnan keinot.
- Yksilöohjaus ja heterogeenisten ryhmien ohjaaminen.
- Opetussuunnitelman hyödyntäminen oppimismahdollisuuksia edistävän inklusion välineenä.
- Moninaisuuteen liittyvien kysymysten huomioiminen opetussuunnitelman laatimisessa.
- Oppimismenetelmien, -sisältöjen ja -tulosten eriyttäminen.

- Yhteistyö oppijoiden ja heidän perheidensä kanssa yksilöllisten suunnitelmien ja tavoitteiden asettamiseksi.
- Yhteistoiminnallisen oppimisen edistäminen siten, että oppijat auttavat toisiaan joustavissa ryhmissä esimerkiksi vertaistutoroinnin avulla.
- Monipuolisten opetusmenetelmien ja lähestymistapojen järjestelmällinen käyttö.
- Tieto- ja viestintätekniikan ja teknisten apuvälineiden käyttö erilaisten oppimistyylien tukena.
- Oppimistavoitteiden saavuttamista osoitetusti tukevien opetusmenetelmien ja vaihtoehtoisten oppimiskeinojen käyttö, joustava ohjaus sekä selkeä palaute.
- Oppimista tukeva formatiivinen ja summatiivinen arviointi, joka ei leimaa oppilaita tai johda kielteisiin seurauksiin.
- Yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu oppijoiden kanssa.
- Verbaalisen ja non-verbaalisen viestinnän monipuolinen käyttö oppimisen tukena.

3. Yhteistyö muiden kanssa – yhteistyö ja tiimityöskentely ovat kaikkien opettajien olennaisia työvälineitä

Osaamisalueet

- yhteistyö vanhempien ja perheiden kanssa
- yhteistyö opetusalan eri asiantuntijoiden kanssa.

3.1 Yhteistyö vanhempien ja perheiden kanssa

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Vanhempien ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön merkityksen ymmärtäminen.
- Vanhempien ja perheiden kulttuurisen ja sosiaalisen taustan ja näkemysten kunnioittaminen.
- Opettajan vastuu vanhempien ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön ja viestinnän toimivuudesta.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Inklusiivinen opetus perustuu yhteistoimintaan.
- Myönteiset vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä.
- Vuorovaikutuksen laatu vaikuttaa oppimistavoitteiden saavuttamiseen.

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt:

- Vanhempien ja perheiden tuloksellinen osallistaminen oppimisen tukemiseen.
- Tuloksellinen viestintä vanhempien ja perheiden kanssa, joilla on erilainen kulttuurinen, etninen, kielellinen ja sosiaalinen tausta.

3.2 Yhteistyö opetusalan eri asiantuntijoiden kanssa

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Inklusiivinen koulutus edellyttää kaikkien opettajien tiimityötä.
- Yhteistyö, kumppanuus ja tiimityö ovat edistettävä osa jokaisen opettajan työtä.
- Yhteistoiminnallinen tiimityö edistää keskinäistä ammatillista oppimista.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Toisten opettajien ja opetusalan asiantuntijoiden kanssa tehtävän yhteistyön arvo ja hyödyt.
- Apua, tietoa ja neuvontaa tarjoavat tukijärjestelmät ja -verkot.
- Monialaiset toimintamallit, joissa inklusiivisten ryhmien opettajat tekevät yhteistyötä eri alojen asiantuntijoiden ja henkilöstön kanssa.
- Yhteistoiminnalliset opetusmenetelmät, joissa opettajat toimivat tiimeissä yhdessä oppilaiden, vanhempien, ikätoverien, toisten opettajien, avustajien sekä eri alojen asiantuntijoiden kanssa kulloisenkin tarpeen mukaan.
- Opetusalan eri asiantuntijoiden käyttämä kieli ja termistö, peruskäsitteet ja näkökulmat.
- Sidosryhmien väliset valtasuhteet, jotka on tunnustettava ja joita on käsiteltävä hallitusti.

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt:

- Ryhmänohjauksen ja luokanhallinnan taidot, jotka edistävät monialaista yhteistyötä.
- Yhteisopettajuus ja työskentely joustavissa opetustiimeissä.
- Toiminta osana koulu yhteisöä sekä koulun sisäisten ja ulkoisten resurssien hyödyntäminen.
- Luokkayhteisön rakentaminen osana laajempaa koulu yhteisöä.
- Osallistuminen oppilaitoksen yhteisiin arviointi-, tutkimus- ja kehitysprosesseihin.
- Ongelmanratkaisu yhteistyössä muiden asiantuntijoiden kanssa.
- Kumppanuuksien kehittäminen toisten oppilaitosten, yhteisössä toimivien organisaatioiden ja toisten koulutusorganisaatioiden kanssa.
- Monipuolinen verbaalinen ja non-verbaalinen viestintä asiantuntijayhteistyön edistämiseksi.

4. Henkilökohtainen ammatillinen kehittyminen – opettaminen on oppimista, ja opettaja ottaa vastuun omasta elinikäisestä oppimisestaan

Osaamisalueet

- opettaja refleктоivana toimijana
- opettajien peruskoulutus ammatillisen oppimisen ja kehityksen perustana.

4.1 Opettaja refleктоivana toimijana

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Opettaminen on ongelmanratkaisua, joka edellyttää jatkuvaa ja järjestelmällistä suunnittelua, arviointia ja reflektiota sekä niiden pohjalta tehtäviä säätöjä.
- Reflektointi auttaa opettajaa toimimaan tuloksellisesti sekä vanhempien kanssa että tiimeissä toisten opettajien ja oppilaitoksen omien ja ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa.
- Osoitetusti toimivat käytännöt auttavat opettajan työn suunnittelussa.
- Henkilökohtainen pedagoginen näkemys on opettajan työn keskeinen ohjenuora.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Metakognitiiviset oppimaan oppimisen taidot.
- Reflektiivinen toiminta ja oman toiminnan reflektoinnin kehittäminen.

- Oman työn ja sen tuloksellisuuden arviointimenetelmät ja -strategiat.
- Toimintatutkimuksen menetelmät ja merkitys opettajan työn kannalta.
- Henkilökohtaisten ongelmanratkaisustrategioiden kehittäminen.

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt.

- Oman työn tuloksellisuuden järjestelmällinen arviointi.
- Muiden tuloksellinen osallistaminen opettamisen ja oppimisen reflektointiin.
- Oppilaitoksen kehittäminen oppimisyhteisönä.

4.2 Opettajien peruskoulutus ammatillisen oppimisen ja kehittymisen perustana

Osaamisalueen taustalla olevat asenteet ja näkemykset:

- Opettaja on vastuussa ammattitaitonsa kehittämisestä.
- Opettajien peruskoulutus on elinikäisen ammatillisen oppimisen perusta.
- Opettaminen on oppimista: avoimuus uusien taitojen oppimiselle sekä tiedon ja neuvojen aktiivinen hakeminen ovat vahvuuksia, eivät heikkouksia.
- Opettaja ei voi olla asiantuntija kaikissa inklusiiviseen koulutukseen liittyvissä kysymyksissä. Aluksi tulee hallita perustiedot, mutta olennaista on jatkuva oppiminen.
- Inklusiivinen koulutus muuttuu ja kehittyy jatkuvasti, ja opettajien on osattava hallita muuttuvia tarpeita ja vaatimuksia sekä vastata niihin koko uransa ajan.

Osaamisalue perustuu keskeisesti tietoon ja ymmärrykseen seuraavista seikoista:

- Opetuslainsäädäntö ja muu opettajan työtä koskeva lainsäädäntö sekä niiden määräämät vastuut ja velvollisuudet oppilaita, perheitä, toisia opettajia ja opettajan ammattia kohtaan.
- Inklusiivisessa opettamisessa tarvittavia tietoja ja taitoja käsittelevän työpaikkakoulutuksen tarjonta ja mahdollisuudet osallistua koulutukseen.

Osaamisalueella kehitettävät olennaiset taidot ja kyvyt.

- Innovatiivisuutta ja itsenäistä oppimista edistävät joustavat opetusmenetelmät.
- Ajanhallintastrategiat, jotka mahdollistavat ammattitaidon kehittämisen työn ohessa.
- Avoin ja aktiivinen suhtautuminen kollegoihin ja muihin asiantuntijoihin tiedon ja innoituksen lähteenä.
- Osallistuminen koko kouluyhteisön oppimis- ja kehitysprosesseihin.

OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFIILIN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Yleiset periaatteet

Seuraavassa kuvataan sovittuja yleisiä periaatteita, jotka toimivat osallistavan opettajan profiilissa esitettyjen keskeisten arvojen ja osaamisalueiden perustana.

1. Inklusiivisen opetuksen edellyttämät arvot ja osaamisalueet ovat tarpeellisia kaikille opettajille, sillä inklusiivinen opetus on kaikkien opettajien vastuulla.
2. Inklusiivisen opetuksen edellyttämät arvot ja osaamisalueet muodostavat perustan erilaisia tarpeita omaavien oppijoiden kanssa yleisopetuksessa työskentelemiselle. Näin inklusion painopiste kattaa enemmän kuin tiettyjen oppijaryhmien (esim. erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden) tarpeet. Kyseiset arvot ja osaamisalueet vahvistavat keskeistä viestiä inklusiivisen opetuksen soveltamisesta kaikkiin oppijoihin tiettyjen erityisryhmien sijasta.
3. Tässä julkaisussa esitellyt inklusiivisen opettajankoulutuksen arvot ja osaamisalueet muodostavat perustan opettajien perehdytyksessä ja jatkokoulutuksessa muodostuville asenteille, tiedoille ja taidoille. Osaamisalueet, kuten erityisopetus, ovat keskeinen osa selkeästi etenevien ammatillisten kehittymismahdollisuuksien jatkumoa. Opettajien tulee koko uransa ajan kehittää osaamisalueitaan.
4. Arvot ja osaaminen, joita kaikki opettajat tarvitsevat inklusiivisissa ympäristöissä työskentelemiseen, eivät ole ristiriidassa yleisopetuksen opettajia heidän työssään tukevien erityisopettajien erityisosaamisen kanssa. Kyseiset arvot ja osaamisalueet ovat opettajantyön perusta niin yleis- kuin erityisopetuksessakin.
5. Profiilissa kuvatut arvot ja osaamisalueet ovat tarkoituksellisesti laajoja, jotta ne tukisivat tutkivan oppimisen ja toimintatutkimuksen avulla opettajien kehitystä elinikäisinä oppijoina ja toimintaansa refleктоivina ammattilaisina.
6. Kyseiset arvot ja osaamisalueet tarjoavat tukea opettajaopiskelijoiden ammatilliselle kehitykselle ja voivat toimia ohjenuorana opettajankouluttajien työssä.
7. Inklusiivisen opetuksen arvot ja osaamisalueet tulisi nähdä yhtenä lähtökohtana inklusiivisen opettajankoulutuksen sisällön suunnittelulle. Inklusiivisen opetuksen periaate tulisi omaksua järjestelmälliseksi lähestymistavaksi sekä inklusiivisessa opettajankoulutuksessa että koulujen opetussuunnitelmissa.
8. Inklusiivisen opetuksen arvojen ja osaamisalueiden sisällyttämisestä inklusiiviseen opettajankoulutukseen tulee keskustella laajasti eri tilanteissa ja konteksteissa toimivien sidosryhmien kanssa. Vuoropuhelun ja näiden osaamisalueiden avulla voidaan mahdollisesti kuroa umpeen kuilua, joka vallitsee opettajien ja muiden toimijoiden välillä.

Profiilin käyttö

Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeessa inklusiivisen opettajankoulutuksen tavoitteeksi asetettiin:

- kehittää uusien opettajien opetuskäytäntöjä inklusiivisemmiksi
- tehostaa uusien opettajien opetusmenetelmiä ja kehittää heidän oppiainesisältöjen asiantuntemustaan.

Osallistavan opettajan profiili on laadittu tukemaan kyseisiä tavoitteita kaikissa inklusiivisen opettajankoulutuksen ohjelmissa. Keskeiset arvot ja osaamisalueet ovat yleisluontoisia eivätkä kohdistu tiettyyn alaan tai oppiaineeseen tai suosi mitään tiettyä koulutusohjelman toteutusmallia.

Osallistavan opettajan profiili on kehitetty ensisijaisesti oppaaksi opettajien peruskoulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Se ei ole kuvaus inklusiivisen opettajankoulutuksen sisällöstä, vaan se tarjoaa pikemminkin innoitusta sisältöjen, suunnittelun ja inklusiivisen opettajankoulutuksen toivottujen oppimistulosten tunnistamiseksi.

Tästä käyttötavoitteesta on sovittu Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen asiantuntijoiden kesken. Hankkeen muiden toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella profiilia voidaan kuitenkin mahdollisesti käyttää myös muihin tarkoituksiin. Näitä muita mahdollisia käyttötarkoituksia voivat olla esimerkiksi:

- Opettajaopiskelijoiden itsearviointi. Erityisesti profiili sopii lähtökohdaksi omakohtaisista syrjäytymiskokemuksista irtautumiseen sekä nostamaan esiin olennaisia asenteita, tietoja ja taitoja, joita opettajaopiskelijat tarvitsevat omien stereotyyppisten näkemystensä kriittiseen pohdintaan.
- Opettajankouluttajille profiili voi toimia keskustelun herättäjänä, kun puretaan vanhoja asenteita ja rakennetaan uusia näkemyksiä inklusiivisesta opetuksesta kaikkien oppijoiden kohdalla toimivana menetelmänä. Profiili voi toimia myös oppaana opettajankouluttajien toiminnasta erilaisia tarpeita omaavien opiskelijoiden parissa.
- Ammatissa toimivat opettajat voivat käyttää profiilia omaan jatkuvaan ammatilliseen kehitykseensä liittyvien asioiden tärkeysjärjestyksen määrittämiseen.
- Oppilaitosten johdolle profiili voi toimia oppaana opettajien perehdyttämiseen ja pidemmän aikavälin jatkuvaan ammatilliseen kehittämiseen yhdistettynä koko koulun kehittämiseen.
- Opetusalan työnantajille profiili voi tarjota tukea rekrytointiin ja alalle sopivien hakijoiden tunnistamiseen. Profiili voi myös auttaa muiden oppilaitoksissa työskentelevien asiantuntijoiden (esimerkiksi koulupsykologit ja opinto-ohjaajat) perus- ja pidemmän aikavälin ammatillisen kehityksen prioriteettien tunnistamisessa.

Viimeinen esitys heijastaa useiden toimijoiden korostamaa seikkaa: profiilissa esitetyt keskeiset arvot ovat opettajien lisäksi tärkeitä koulujen johtajille, opettajankouluttajille, muille opetusalan asiantuntijoille ja päätöksentekijöille.

Profiilin käyttöä tukevia tekijöitä

Kolmivuotisen hankkeen aikana keskusteltiin laajasti inklusiivisen opettajankoulutuksen toteuttamisen esteistä. Jäsenmaiden tähänastisten toimien perusteella on selvästi havaittavissa, että innovatiivisia lähestymistapoja ratkaisujen löytämiseksi on olemassa. Näitä innovatiivisia käytäntöjä tarkastelemalla sekä keskustelemalla osallistavan opettajan profiilista sidosryhmien kanssa saatiin tunnistettua joukko profiilin käyttöä tukevia avaintekijöitä, jotka kattavat sekä profiilin käytön opettajien peruskoulutuksessa että oppilaitoksissa ja opettajankoulutuksen linjaukset ja käytännöt laajemmin.

Seuraavissa kappaleissa avaintekijät on yhdistetty Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen yhteenvetoraportissa esiteltyihin inklusiivisen opettajankoulutuksen kahdeksaan suositukseen (lisätietoa osoitteesta <http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-challenges-and-opportunities/te4i-challenges-and-opportunities>).

Hankesuosituksissa nostetaan esiin eurooppalaisen inklusiivisen opettajankoulutuksen kehityksen kannalta tärkeimmät alueet. Hankkeen sidosryhmien esiin tuomat profiilin käyttöä tukevat tekijät edistävät myös yhteenvetoraportissa mainittujen suositusten toteutumista.

1. Opettajankoulutukseen liittyvät tekijät

1.1 Opiskelijoiden valitseminen inklusiiviseen opettajankoulutukseen

- Oppilasaineuksen moninaisuuden arvostamisen tulisi heijastua selvästi linjauksissa ja opettajankoulutuslaitosten toiminnassa.

- Inklusiiviseen opettajankoulutukseen otettavien opiskelijoiden taustojen yhdenmukaisuutta tulisi välttää. Mikäli opiskelija-aineuksen halutaan olevan moninaista, se on otettava huomioon inklusiivisen opettajankoulutuksen pääsyvaatimuksissa ja rekrytointistrategioissa. Mikäli opettajiksi halutaan erilaisen kulttuurisen ja sosiaalisen taustan omaavia henkilöitä, opettajankoulutukseen pääsemiseen tulee kehittää vaihtoehtoisia polkuja. Erityisesti tulisi kehittää myös vammaisten opiskelijoiden kouluttautumista opettajiksi (YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti).

1.2 Inklusiivisen opettajankoulutuksen ohjelmat

- Inklusiivisen opettajankoulutuksen tärkeimpänä tavoitteena tulisi olla opettaja-opiskelijoiden kriittiseen ajatteluun ja analyttisiin taitoihin perustuvan, opettajalta vaadittavien tietojen, taitojen ja arvojen kanssa sopusoinnussa olevan pedagogisen teorian kehittäminen. Opiskelijoiden tulisi myös nähdä opettajan rooli laajasti oppimisyhteisönä toimivissa oppilaitoksissa.

- Opiskelijoiden inklusiiviseen opettajankoulutukseen tuomat kulttuurinormit ja arvot tulisi nähdä tarpeellisena pohjana tietojen ja taitojen hankkimisessa. Perusopettajankoulutuksen tulisi pohjautua opiskelijoiden inkluusiokokemuksiin ja tarvittaessa irtautua segregoivasta mallista.

Tarvitaan siis toimia, jotka haastavat stereotyyppioita ja kehittävät moninaisuuteen liittyvien teemojen ymmärtämiseen perustuvaa herkkyyttä sekä kykyä soveltaa tätä ymmärrystä käytännön toimiin.

- Opettajaopiskelijat tarvitsevat ensi käden kokemusta työskentelystä erilaisia tuen tarpeita omaavien oppijoiden ja inklusiivisessa ympäristössä osaavasti työskentelevien opettajien kanssa. Opettajaopiskelijoiden tulee ymmärtää teoria sovellettuna käytäntöön koulun tarjoaman ammatillisen kehityksen osana ja heille tulee järjestää mahdollisuus toimia inklusiivisissa ympäristöissä.

- Inklusiivisessa opettajankoulutuksessa tulee siirtyä pois aineperusteisesta opetussuunnitelmasta kohti oppiainerajat ylittävää opetusta ja oppimista. Inklusiivisen opettajankoulutuksen opetussuunnitelman tulee perustua inklusiivisten toimintatapojen käyttöön kaikissa aineissa aihepiiristä riippumatta. Opetussuunnitelman tulee:

- vastata asiantuntijoiden näkemyksiä todennäköisesti yleisopetuksesta syrjäytyvien yksilöiden ja ryhmien erityisistä oppimistarpeista
- haastaa opettajaopiskelijat antamalla heidän kokea oppimisen esteet omakohtaisesti ja onnistua aidoissa ongelmanratkaisutilanteissa.

- Inklusiivisen opettajankoulutuksen tavoitteena tulee olla arvojen toteutuminen käytännössä siten, että keskeiset arvot ja osaamisalueet toteutuvat opettajaopiskelijoiden opinnoissa ja opetusharjoittelussa.

Keskeisten arvojen ja osaamisalueiden arviointi edellyttää inklusiivisen opettajankoulutuksen oppimismenetelmien arviointia. Opettajan pätevyyteen kuuluvien asenteiden, tietojen ja taitojen tulee ilmetä ja ne tulee todentaa eri arviointimenetelmillä, kuten itsearviointinissa, opiskelijan, muiden opiskelijoiden, mentoreiden ja tutoreiden yhteisarvioinnissa sekä opiskelijan portfolioissa.

1.3 Opettajankouluttajien työ

- Osallistavan opettajan profiilissa kuvatut keskeiset arvot ja osaamisalueet soveltuvat myös inklusiivisen opettajankoulutuksen opettajien työhön. Opettajankouluttajien on toteutettava keskeisiä arvoja ja osaamisalueita myös omassa työssään. Heidän on erityisesti näytettävä, kuinka arvostaa moninaisuutta ja tuettava opiskelijoiden oppimista eri opetus- ja arviointimenetelmin. Heidän on myös tehtävä yhteistyötä oppilaitosten henkilökunnan kanssa sekä muiden alojen ja/tai aineiden opettajankouluttajien kanssa.
- Opettajankouluttajien tulee nähdä itsensä elinikäisinä oppijoina. Heidän tulee olla aktiivisia ja saada tukea ammatillisessa kehityksessä tavalla, joka edistää heidän työtään inklusiivisessa opettajankoulutuksessa.
- Jotta opettajankouluttajat voivat tukea opiskelijoita kehittymään osallistaviksi opettajiksi, heidän tulee kehittää osaamisalueissaan mainittuja tietoja, taitoja ja arvoja erityisesti, jos heillä ei ole omakohtaista kokemusta erilaisia tuen tarpeita omaavien oppijoiden kanssa työskentelemisestä. Parhaassa tapauksessa opettajankouluttajien ammatilliseen kehitykseen sisältyy moninaisuuteen keskittyvää, tietoisuutta kasvattavaa ainesta. Kokemus inklusiivisesta opetuksesta voi kuitenkin olla tarpeen, jos kaikkien opettajankouluttajien tulee pystyä toteuttamaan profiilissa esiteltyjä keskeisiä arvoja ja osaamisalueita ja pystyä välittämään opiskelijoille perusasiat erilaisia tuen tarpeita omaavien oppijoiden opetuksesta.

1.4 Oppilaitosten ja opettajankoulutuslaitosten välinen yhteistyö

- Jotta opettajaopiskelijat voivat saada riittävästi käytännön kokemusta koulussa työskentelystä, opettajankoulutuslaitosten rakenteiden ja resurssien on edistettävä opettajankouluttajien ja erilaisten koulujen asiantuntijoiden sekä laajemman yhteisön välistä yhteistyötä.
- Inklusiivisuutta opetusharjoittelijoille opettavien korkeakoulujen sekä muiden opettajankoulutusreittien mentoreiden ja opettajien rooleja tulee myös tarkastella. Jotta erilaisissa ympäristöissä toimivat opettajaopiskelijat saisivat tukea ja jotta he pääsisivät mukaan oppilaitoksen muihin toimintoihin luokkaopetuksen lisäksi, oppilaitosten henkilöstön tulisi soveltaa osallistavan opettajan profiilissa kuvattuja menetelmiä, mikä edellyttää myös heidän saavan mahdollisuuksia ammatilliseen kehittymiseen.

2. Opettajiin ja inklusiivisen koulutuksen linjauksiin liittyviä tekijöitä

2.1. Järjestelmäperustainen lähestymistapa

- Opettajan rooli inklusiivisen opetuksen toteuttamisessa on ratkaisevan tärkeä. Osallistava opettaja ei kuitenkaan ole oppilaitosten inklusiiokehityksen ainoa osatekijä, ja opettajan rooli on osa laajempaa järjestelmäperustaista lähestymistapaa, jolla varmistetaan oppijoiden oikeuksien toteutuminen sekä luodaan rakenteet ja resurssit, jotka edistävät oikeuksien toteutumista kaikilla koulutustasoilla.
- Alueellisen ja kansallisen tason linjausten laatijoilla on keskeinen rooli inklusiivisen opetuksen oppilaitoksia ja opettajankoulutusta koskevien koordinoitujen linjausten hahmottelemisessa. Kaikkia opettajankoulutukseen ja kouluihin liittyviä linjauksia tulisi kehittää näyttöön perustuvan tutkimuksen pohjalta. Linjausten tulisi olla samansuuntaisia ja toisiaan tukevia sekä yhteisten tavoitteiden saavuttamista edistäviä.
- Inklusiivista opettajankoulutusta koskevien linjausten tulisi perustua selkeään näkemykseen korkeakouluista inklusiivisina oppimisorganisaatioina. Johdolla on keskeinen rooli tällaisen näkemyksen muotoilemisessa, sen levittämisessä ja toteutuksessa. Institutionaalisten linjausten tulisi edistää lähestymistapaa, jossa inklusiivinen opetus on sisällytetty kaikkiin ohjelmiin. Inklusiivisen opetuksen tulee olla

läpäisyaihe, ja inklusiivisen opettajankoulutuksen linjauksissa on huomioitava myös muut monialaiset aiheet, kuten opettajankouluttajien rekrytointi ja ammatillinen kehittyminen.

- Opettajankouluttajien taustojen yhdenmukaisuutta tulisi välttää aivan kuten inklusiiviseen opettajankoulutukseen otettavien opiskelijoiden kohdalla. Inklusiivisen opettajankoulutuksen opiskelijat tarvitsevat esikuvia – opettajankouluttajia ja päättäjiä, joissa heijastuu yhteiskunnan monimuotoisuus. Korkeakoulujen rekrytointistrategioissa tulisi ottaa huomioon tarve heijastaa ympäröivän yhteiskunnan monimuotoisuutta.
- Opettajankouluttajat tarvitsevat ammatillisen kehittymisen mahdollisuuksia, kuten perehdytystä, mentorointia ja jatkuvaa ammatillista kehitystä, jotka tukevat heidän työtään profiilinmukaisina keskeisiä arvoja ja osaamisalueita toteuttavina inklusiivisen opetuksen kouluttajina.

2.2 Terminologia ja sanasto

- Inklusiivisen opetuksen avainkäsitteille tarvitaan yhteiset määritelmät, jotka tukevat sen käytännön toteutusta. Inklusiivisen opetuksen eri sidosryhmien välistä yhteistyötä voidaan edistää käyttämällä samoja käsitteitä, jotka ovat osallistavan opettajan profiilin keskeisten arvojen ja osaamisalueiden perusta.
- Inklusiivinen opetus tulisi nähdä kaikkia oppijoita koskevana toimintana. Opettajien tulisi keskittyä työssään oppimisen esteiden poistamiseen kaikilta oppijoilta. Tämä edellyttää sitä, että inklusiivista ei enää pidetä pelkästään erilaisia tuen tarpeita omaavaa vähemmistöä koskevana toimintatapana tai leimana, jolla voi olla oppimisen kannalta kielteisiä seurauksia.

2.3 Opettajien jatkuva tuki

- Inklusiivisen opetuksen toteuttaminen tulisi nähdä yhteisenä tehtävänä, jossa eri toimijoilla on omat roolinsa ja vastuunsa. Luokanopettajien työssään tarvitsemaan tukeen sisältyy muun muassa eri asiantuntijoiden (myös korkeakouluissa työskentelevät) välistä viestintää ja yhteistyötä edistäviä välineitä sekä mahdollisuuksia jatkuvaan ammatilliseen kehitykseen.
- Keskeiset arvot ja osaamisalueet tulisi nähdä ohjenuorana jatkuvaan opettajankoulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Perehdytyksen, oppilaitoksessa tapahtuvan mentoroinnin, jatkuvan ammatillisen kehityksen ja erillisten koulutusohjelmien sisällön tulisi olla linjassa perusvaiheen opettajankoulutuksen arvojen kanssa. Profiilissa esitellyt osaamisalueet tulisi nähdä spiraalimaisen oppimiskäsityksen kautta, jolloin niihin palataan myöhemmin ammatillisen kehityksen aikana, kun oppiminen ja ymmärrys ovat syventyneet.
- Myös sellaisten ammatissa toimivien opettajien ammatillisen kehityksen, jotka eivät ole työskennelleet inklusiivisissa ympäristöissä, tulisi heijastella profiilissa esitettyjä keskeisiä arvoja ja osaamisalueita.
- Oppilaitosten johdon ammatillisen kehityksen tulisi perustua profiilin keskeisiin arvoihin sekä inklusiivisen koulutuksen periaatteisiin. Oppilaitosten johdon inklusioon liittyvät asenteet ja uskomukset ovat määräävässä asemassa siinä, missä määrin oppilaitosten organisaatiokulttuuri noudattelee profiilin keskeisiä arvoja.

2.4 Inklusion periaatteita vastaava vastuunjako

- Opettajien ja opettajankouluttajien työympäristöjen sekä kouluissa että opettajankoulutuslaitoksissa tulee olla oppimisyhteisöjä, joissa heitä arvostetaan asiantuntijoina ja heidän työtään tuetaan selkeästi määritellyn kokonaisnäkömyksen ja inklusiivista opetusta kaikilla tasoilla tukevan yhteisen toimintakulttuurin avulla.

- Kaikissa koulujen ja opettajankoulutuslaitosten kehitysprosesseissa organisaatio-
linjauksia ja käytäntöjä tulisi tarkastella inklusion pohjalta. Avoimien
laadunhallintamenetelmien avulla opettajia ja opettajankouluttajia voidaan tukea heidän
arvioissaan ja kehittäessään organisaation työtapoja, jotka tukevat oppimista
inklusiivisessa ympäristössä yhteisenä arvona.

- Vastuunjaossa ja menetelmissä tulee ottaa huomioon opettajien ja opettajankouluttajien
työ kaikenlaisten oppijoiden kanssa. Näiden toimien tulee huomioida oppimistulosten laaja
jakauma eikä keskittyä koulumenestyksen tiukasti rajattuun tulkintaan.

Lopuksi

Tämä ei ole kattava luettelo profiilin käyttöönottoa tukevista tekijöistä. Nämä tekijät sopivat
kaikkiin ympäristöihin ja tilanteisiin, mutta profiilin käytön vaikutuksia maittain tulee
tarkastella vielä yksityiskohtaisemmin. Seuraavassa esitetään kuitenkin yhteenveto
hankkeen asiantuntijoiden ja sidosryhmien yhteisesti laatimista ehdotuksista.

Osallistavan opettajan profiili kuvaa niitä keskeisiä arvoja ja osaamisalueita, joita kouluissa
työskentelevien opettajien ja heitä kouluttavien toimijoiden tulee osoittaa työssään
oppijoiden parissa. Osallistava opettaja tarvitsee työssään tukea muilta opetuksen
ammattilaisilta, oppilaitoksen kulttuurilta ja organisaatiolta sekä linjauksilta, jotka yhteisesti
edistävät inklusiota. Mallin täytyy näkyä selvästi myös inklusiivisessa
opettajankoulutuksessa, ja parhaassa tapauksessa muodostaa selvä jatkumo myös
jatkuvaan ammatilliseen kehitykseen, joka nähdään keskeisenä osana elinikäistä
oppimista.

PROFIILIN KÄSITEPOHJA

Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeessa kehitetty osallistavan opettajan profiili sisältää ne keskeiset arvot ja yhdessä sovitut osaamisalueet, joita kaikki opettajat tarvitsevat työskennellessään inklusiivisessa opetuksessa. Profiilin kehittämisessä noudatettiin kolmea periaatetta:

1. Inklusio on pohjimmiltaan periaatteellinen kysymys ja perusoikeus, ja tiettyihin keskeisiin arvoihin perustuvasta opetuksesta.
2. Koska erillisiin osaamisalueisiin keskittyminen johtaa inklusiivisessa opetuksessa käytännön ja käsitetason ongelmiin, ja jotta profiili sopisi eri maihin ja eri sidosryhmille, osaamisalueiden määrittelyyn tarvittiin kattava lähestymistapa.
3. Vaikka eri maiden poliittiset painotukset ja sosiaalipolitiikka on huomioitava, kansainvälisistä ja EU-tason linjauksista on löydettävissä kaikille maille yhteinen kehys inklusiiviselle opetukselle ja opettajankoulutukselle.

Osallistavan opettajan profiilin käsitteellisen perustan muodostavia kolmea periaatetta kuvataan seuraavissa kappaleissa.

Arvoihin perustuva lähestymistapa inklusiiviseen opetukseen

Yksi Eurooppa 2020 -strategian (http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm) yleistavoitteista kohdistuu koulutukseen ja korostaen arvojen merkitystä eurooppalaisissa koulutusjärjestelmissä: ”Eurooppalaisella yhteistyöllä olisi vuoteen 2020 ulottuvalla jaksolla ennen kaikkea tuettava sellaisten koulutusjärjestelmien edelleen kehittämistä jäsenvaltioissa, joilla pyritään varmistamaan:

- a) kaikkien kansalaisten henkilökohtaisten, sosiaalisten ja ammatillisten mahdollisuuksien toteuttaminen;
- b) kestävä taloudellinen hyvinvointi ja työllisyys edistäen samalla demokraattisia arvoja, sosiaalista yhteenkuuluvuutta, aktiivista kansalaisuutta ja kulttuurienvälisiä vuoropuhelua. (Neuvoston päätelmät, 2009, s. 3).”

Eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisissa puitteissa (ET 2020) esitellään seuraavan vuosikymmenen koulutuksen kannalta tärkeät neljä strategista tavoitetta. Strategisessa tavoitteessa 3 edistetään tasapuolisuutta, sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja aktiivista kansalaisuutta. Tämä tavoite siis korostaa arvojen merkitystä: ”Koulutuksessa olisi edistettävä kulttuurienväliseen kanssakäymiseen liittyviä taitoja, demokraattisia arvoja ja perusoikeuksien ja ympäristön kunnioittamista sekä torjuttava kaikkia syrjinnän muotoja niin, että jokainen nuori pystyy myönteiseen kanssakäymiseen eritaustaisten tovereidensa kanssa (s. 4).”

Vuoden 2008 inklusiivisen opetuksen kansainvälisen konferenssin raportissa todetaan, että inklusiivinen opetus perustuu käsitteisiin ja arvoihin, jotka koskevat rakennettavan yhteiskunnan muotoa ja ihanteellista ihmistä. Mikäli yhteiskunnista halutaan entistä inklusiivisempia, rauhallisempia ja ihmisten eroavaisuuksia kunnioittavia, on elintärkeää, että oppilailta on mahdollisuus kehittää ja ilmaista näitä arvoja omassa opetuksessaan, tapahtuipa se sitten kouluissa tai muissa ympäristöissä (s. 11).

On selvästi nähtävissä, että inklusiota ei nähdä enää pelkkänä puutteiden ymmärtämisenä ja esteiden ylittämisenä ja että yleisesti hyväksytään sen koskevan myös sukupuolta, etnistä taustaa, luokkaa, sosiaalisia oloja, terveyttä ja ihmisoikeuksia, joihin kuuluvat mm. yleinen osallisuus, saavutettavuus, osallistuminen ja oppiminen (Ouane, 2008).

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen (2006) artiklassa 24 tunnustetaan, että vammaisilla henkilöillä on oikeus koulutukseen. Artikla jatkuu: ”Sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden koulutukseen. Toteuttaakseen tämän oikeuden syrjimättä ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien pohjalta sopimuspuolet varmistavat osallistavan koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla sekä elinikäisen oppimisen, jonka tarkoituksena on: kehittää täysimääräisesti inhimillisiä voimavaroja, omanarvontuntoa ja itsearvostusta sekä vahvistaa ihmisoikeuksien, perusvapauksien ja ihmiskunnan moninaisuuden kunnioittamista (s. 17).”

Unescon ja Unicefin (2007) mukaan oikeus koulutukseen edellyttää sitoutumista sen varmistamiseen, että kaikilla on pääsy koulutukseen sekä kaikkien mahdollisten keinojen käyttämistä kaikkein syrjäytyneimpien lasten tavoittamiseen. Lasten saaminen kouluihin ei kuitenkaan vielä riitä, sillä se ei takaa sellaista koulutusta, jolla yksittäiset ihmiset voivat saavuttaa taloudelliset ja sosiaaliset tavoitteensa ja saada ne taidot, tiedot, arvot ja asenteet, jotka tekevät ihmisestä vastuullisen ja aktiivisen kansalaisen (s. 27).

Oikeuksiin perustuva, kaikille oppijoille suunnattu inklusiivinen opetus edellyttää kaikenkattavaa lähestymistapaa, mikä taas edellyttää sitä, että opettajat nähdään muunakin kuin vain sisältöjen opettajina. Unescon (2008) mukaan oikeuksiin perustuvan lähestymistavan käyttö koulutuksessa inklusion edistämiseksi edellyttää perusteellista koulutusjärjestelmän uudistusta mukaan lukien perustuslain sisältämät takuut ja linjaukset, opetussuunnitelmat, opettajankoulutusjärjestelmät, oppimateriaalit, oppimisympäristöt, menetelmät, resurssien jako jne. Eryityisesti tämä edellyttää muutosta kaikkien ihmisten asenteissa koko järjestelmän laajuudelta, jotta moninaisuus ja erilaisuus nähdään myönteisessä valossa ja jotta niitä pidetään ongelmien asemesta mahdollisuuksina (s. 29).

Inklusiivinen opetus on ylätasoinen käsite, joka vaikuttaa erilaisiin linjauksiin ja käytännön toimintaan perusopetuksessa, toisella asteella, korkeakoulutuksessa ja opettajankoulutuksessa. Inklusiivisen opetuksen tavoitteet saavutetaan ympäristöissä ja järjestelmissä, jotka arvostavat kaikkia yhtäläisesti ja joissa kouluja pidetään yhteisön voimavaroina. Inklusiivinen opetus koskee kaikkia oppijoita, ja sen tavoitteena on lisätä ihmisten pääsyä oppimismahdollisuuksien piiriin ja vähentää heidän syrjäytymistään koulutuksesta ja yhteiskunnasta yleensä.

Yhteenvedon voidaan todeta, että Inklusio on pohjimmiltaan periaatteellinen kysymys ja perusoikeus, jonka perustana ovat keskeiset arvot: tasa-arvo, osallistuminen, yhteisöjen kehittäminen ja ylläpitäminen ja moninaisuuden kunnioitus. Opettajan omaa toimintaa määrittävät suurelta osin hänen omat arvonsa. *World Report on Disability* -raportissa (2011) todetaan, että yleisopetuksen opettajien asianmukainen koulutus on avainasemassa, jotta opettajat saavat osaamisen ja varmuuden opettaa lapsia, joilla on moninaisia tarpeita (s. 222). Raportissa nostetaan selvästi esiin se, että koulutuksessa tulee painottaa arvoja ja asenteita – ei pelkästään tietoja ja taitoja.

Opettajan ammatilliseen kehitykseen keskittyneessä vuoden 2011 Peer Learning Activity -raportissa todetaan, että opettamisen jokaista osaa ei voida kuvailla tai määritellä täydellisesti ja että opettajan ammatilliset arvot, mielenlaatu ja asenteet voivat olla yhtä tärkeitä kuin helpommin mitattavissa ja määriteltävissä olevat asiat (s. 7). Raportin mukaan Euroopassa opettajan osaamiseen kuuluu yleensä sekä tietoja, taitoja että arvoja (s. 10).

Tästä syystä opettajan osaamisen tarkastelu inklusiivisen opetuksen kannalta päätettiin aloittaa keskeisistä arvoista. Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeessa määritellyt kaikkien oppijoiden opettamista ja oppimista koskevat neljä keskeistä arvoa (oppijoiden moninaisuuden arvostaminen, kaikkien oppijoiden tukeminen, yhteistyö muiden kanssa ja henkilökohtainen ammatillinen kehittyminen) ovat perusta, joka

inklusiivisessa opetuksessa on jokaisen opettajan tietojen, ymmärryksen ja käytännön taitojen pohjalla.

Hankkeen mukaan nämä keskeiset arvot

- ovat periaatteita, joiden tulee näkyä opettajan toiminnassa
- muodostuvat ”teorian rikastamaksi käytännön tiedoksi” opettajankoulutuksen aikaisten oppimismahdollisuuksien ansiosta.

Osaamisalueisiin perustuva lähestymistapa

Kaikille inklusiivisessa opetuksessa työskenteleville opettajille tärkeitä keskeisiä arvoja on käytetty inklusiivisessa opetuksessa tarvittavien tärkeimpien osaamisalueiden tunnistamiseen. Kehittämiskeskuksen jäsenmaiden edustajat toivoivat, että hankkeessa keskityttäisiin opettajan osaamiseen, ja tätä painopistealuetta tuetaan kansallisesti ja kansainvälisesti.

Kansainvälisellä tasolla OECD:n vuonna 2005 julkaisemassa *Teachers Matter* -raportissa nostettiin esiin joukko henkilökohtaisia taitoja, joilla on suuri merkitys opetuksen laadun ja vaikuttavuuden määräytymisessä (s. 100). Esiin tuodut taidot keskittyvät ainekohtaiseen tietämykseen ja transversaaleihin taitoihin (esimerkiksi viestintä, omien asioiden hallinta sekä organisointi- ja ongelmanratkaisutaidot).

Suurin osa hankkeeseen osallistuvista maista tarkastelee opettajan osaamista joko korkeakoulujen tai kansallisten linjausten tasolla. Liitteessä 1 on esitetty yhteenveto inklusiivisessa opettajankoulutuksessa käsiteltävistä taidoista. (Nämä tiedot ovat yhteenveto hankkeen maaraporteista, jotka ovat saatavissa osoitteesta <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/country-info>)

On kuitenkin muistettava se, että taitojen määrittely ja/tai niiden soveltaminen inklusiivisessa opettajankoulutuksessa vaihtelee suuresti maittain. Hankemaiden edustajat nostivat esiin erilaisia opettajalle välttämättömiä taitoja ja myös tulkitsivat niiden sisältöä eri lailla.

Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen yhteenvetoraportissa todetaan, että: *termit ”osaaminen” ja ”vaatimukset” eivät ole keskenään vaihdettavissa.* Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen asiantuntijat ovat yhdessä laatineet seuraavat määritelmät:

Vaatimuksilla tarkoitetaan yleensä tiettyjä edellytettyjä asioita, joiden perusteella opettajia ja opettajankoulutuksen kursseja arvioidaan – tietyissä opinto-ohjelmassa saavutettuja tuloksia.

”Osaaminen” kehittyy ajan myötä, kun opettajaopiskelijat ja opettajat hallitsevat koko ajan paremmin erilaisia ympäristöjä ja tilanteita. Näistä muodostuu opettajan peruskoulutuksen perusta ja samalla myös pohja jatkuvalla ammatilliselle kehitykselle. (Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen yhteenvetoraportti, 2011, s. 49).

Hankkeessa käydyissä keskusteluissa eri maiden asiantuntijat olivat yhtä mieltä siitä, että yksittäisiin opettamiseen liittyviin taitoihin keskittymisessä on sekä käytännön että käsitetason ongelmia ja muistuttivat seuraavista seikoista:

- Osallistujamaissa jo tehtyä työtä tiettyjen erityisiin tilanteisiin sopivien taitojen tunnistamiseksi ja luettelomiseksi ei ole syytä toistaa.
- Opettajan osaamisesta ei pidä laatia liian yksinkertaistettua profiilia, sillä sitä voidaan tulkita liian kirjaimellisesti.

- Preskriptiivinen väline ei edistäisi alan kansallisia toimia,

mistä syystä osallistavan opettajan profiili ja siinä käytetty malli perustuvat monitahoisiin osaamisalueisiin.

Profiilissa esitetyt inklusiivisen opetuksen keskeisiin arvoihin liittyvät osaamisalueet muodostuvat kukin kolmesta osa-alueesta:

- asenteet ja uskomukset
- tieto ja ymmärrys
- taidot ja kyvyt.

Tietty *asenne* tai uskomus edellyttää tiettyä *tietoa* tai ymmärrystä ja sen lisäksi *taitoja*, jotta tietoa voidaan soveltaa käytännössä. Jokaisesta osaamisalueesta esitetään sen perustana olevat olennaiset asenteet, tiedot ja taidot.

Tämä menetelmä perustuu Ryanin (2009) työlle, jossa asenteita kuvataan ”moniulotteisina piirteinä”. Menetelmän tärkein pohja on kuitenkin Shulmanin (2007) tutkimuksissa, joissa ammatillista oppimista kuvataan pään (tieto), käsien (taidot tai tekeminen) ja sydämen (asenteet ja uskomukset) yhteisenä oppimisprosessina.

Valittu lähestymistapa sopii yhteen niiden näkemysten kanssa, joita kouluikäiset oppijat esittivät vuonna 2011 tehdyillä maakohtaisilla opintomatkoilla. Nuorilta kysyttiin heidän mielipiteitään siitä, millainen on hyvä opettaja ja millä käytännön toimilla hyvät opettajat auttavat oppilaita oppimaan.

Vastauksista kävi ilmi yleisten opetustaitojen merkitys. Vastauksissa mainittiin mm., että hyvä opettaja on ystävällinen ja huumorintajuinen, selittää asiat hyvin ja järjestää paljon aktiviteetteja, kuten ryhmätöitä. Hyvä opettaja antaa myös palautetta ja ennen kaikkea tekee oppimisesta hauskaa ja kiinnostavaa.

Mainitut asiat voivat kuulostaa yksinkertaisilta, mutta niiden viesti on voimakas ja haastava kaikille inklusiivisen opettajankoulutuksen parissa työskenteleville: opettamista ei voi purkaa osiin joukoksi taitoja ja tietoja, joiden taso on helppo arvioida päättökoetulosten perusteella.

Profiilissa esitetyt osaamisalueet kattavat opettajan työn kaikki osa-alueet, jotka osallistujamaissa tunnistettiin osaamisen osa-alueiksi – opettaminen, yhteistyö muiden kanssa sekä koulussa tarvittava ja järjestelmätason osaaminen. Kaikki osaamisalueet nähdään toisiinsa liittyvinä ja toisistaan riippuvaisina ja niiden kuvaukset perustuvat yhteisesti määritettyihin inklusiivisen opetuksen neljään keskeiseen arvoon.

Yhteydet opetuksen ja opettajankoulutuksen eurooppalaisten linjausten keskeisiin tekijöihin

Osallistavan opettajan profiili liittyy suoraan kolmen eri alueen eurooppalaisiin linjauksiin: elinikäisessä oppimisessa tarvittaviin taitoihin, osaamiseen korkea-asteen koulutuksessa ja opettajankoulutukseen liittyvien linjausten kehittämiseen.

Euroopan parlamentin ja Euroopan neuvoston 18.12.2006 antamissa suosituksissa kuvataan kaikkien kansalaisten elinikäisessä oppimisessa tarvitsemia keskeisiä taitoja. Suosituksissa tuodaan esiin kahdeksan avaintaitoa:

1. viestintä äidinkielellä
2. viestintä vierailta kielillä
3. matemaattinen osaaminen sekä luonnontieteiden ja tekniikan perusosaaminen

4. tietotekniikkataidot
5. oppimistaidot
6. sosiaaliset ja kansalaistaidot
7. aloitekyky ja yrittäjäyys
8. kulttuuritietoisuus ja kulttuurinen ilmaisukyky.

Näiden kahdeksan avaintaidon merkitystä kaikille oppijoille korostetaan eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisten puitteiden (ET 2020) strategisessa tavoitteessa 3: ”koulutuspolitiikan olisi tarjottava kaikille kansalaisille henkilökohtaisista, sosiaalisista tai taloudellisista olosuhteista riippumatta tilaisuus hankkia; päivittää ja kehittää elämänsä aikana sekä suoraan työhön liittyviä taitoja että avaintaitoja, joita tarvitaan työllistymiseen; oppimisen jatkamiseen, aktiiviseen kansalaisuuteen ja kulttuurienväliseen vuoropuheluun (s. 4).”

Koulussa opittujen taitojen kehittyminen on vahvasti sidoksissa myös korkeakoulutuksessa käytettyihin osaamiseen perustuviin menetelmiin. Bolognan prosessissa yhteisen laatualoitteen epävirallinen ryhmä (2003) tuki sekä oppimistuloksiin perustuvaa lähestymistapaa korkeakoulutukseen että suositteli osaamiseen perustuvaa lähestymistapaa, jossa oppijat voivat soveltaa tietojaan ja ymmärrystään tavalla, joka osoittaa ammattimaista asennetta työhön tai ammattiin ja näyttää osaamisensa argumentoimalla ja ratkaisemalla oman alansa ongelmia (s. 33).

Tätä tukevat Bergan ja Damian (2010), jotka tuovat Euroopan neuvoston raportissa esiin näkemyksen, jonka mukaan oppijoiden osaamisen kehittämisen tulisi olla osa korkeakoulutuksen tehtäväkenttää, jossa kehitettävä osaaminen riippuu siitä, mitä pidetään korkeakoulutuksen tarkoituksena. Heidän mukaansa ”toisiinsa yhdistyvät osaamisalueet” korostavat tarvetta kouluttaa ihmistä kokonaisuutena. Koulutus tulisi nähdä tietojen ja taitojen, mutta samalla myös arvojen ja asenteiden hankkimisena.

Tämä vaikuttaisi opettajankoulutukseen monin eri tavoin: opettajaopiskelijoita tulisi kouluttaa osaamislähtöisesti, sillä se todennäköisesti tekee inklusiivisesta opettajankoulutuksesta toimivampaa ja valmistaa uudet opettajat osaamisperusteisen oppimisen hyödyntämiseen oppilaittensa kohdalla. Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen yhteenvetoraportin (2011) mukaan: ”Uusien opettajien on ymmärrettävä opettamisen ja oppimisen ja niihin vaikuttavien tekijöiden monisyisyys. Heidän olisi huomioitava, että kaikkien oppijoiden on opettajan tuella aktiivisesti sisäistettävä opetuksen sisältö, eikä keneenkään tulisi suhtautua vain opetussuunnitelman passiivisena vastaanottajana (s. 71).”

Jäsenvaltioiden opetusministerien laatimissa neuvoston päätelmissä vuosilta 2007, 2008 ja 2009 on nostettu esiin opettajankoulutuksen kehityksen keskeisiä tekijöitä. Paul Holdsworth Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosastosta on vuonna 2010 laatinut aiheesta yhteenvedon *Improving Teacher Quality: the European Union Policy Agenda* pohjaksi Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen keskusteluille. Koko asiakirja on liitteenä 2.

Neuvoston päätelmistä voidaan tunnistaa kymmenen keskeistä aihepiiriä:

1. Ammatillisten arvojen ja asenteiden edistäminen
2. Opettajien osaamisen kehittäminen
3. Tehokkaat haku- ja valintamenettelyt opetuksen laadun kohottamiseksi
4. Opettajien peruskoulutuksen laadun parantaminen

-
-
5. Perehdytysohjelmat kaikille uusille opettajille
 6. Kaikille opettajille mahdollisuus saada mentorin tukea
 7. Jatkuvan ammatillisen kehityksen laadun ja määrän parantaminen
 8. Oppilaitosten johtaminen
 9. Opettajankouluttajien laadun varmistaminen
 10. Opettajankoulutusjärjestelmien kehittäminen.

Yhteenvedon yhteydestä profiiliin keskusteltiin hankkeen asiantuntijoiden kanssa eri maihin vuonna 2010 tehtyjen opintomatkojen yhteydessä. Keskusteluissa tultiin siihen tulokseen, että profiili liittyy inklusiivisen opettajankoulutuksen, ammatillisten arvojen ja asenteiden edistämisen ja opettajien osaamisen kehittämisen EU-tason linjauksiin, minkä lisäksi myös seuraavat kolme näkökohtaa tulee ottaa huomioon:

- Osallistavan opettajan profiilissa kuvatut inklusiivisen opetuksen keskeiset arvot ovat kaikkien edellä mainittujen linjausten perusta
- Osallistavan opettajan profiilissa kuvatut osaamisalueet liittyvät tavalla tai toisella saumattomasti kaikkiin edellä mainittuihin keskeisiin tekijöihin
- Osallistavan opettajan profiilissa nostetaan esiin muitakin tärkeitä seikkoja, jotka tulee mahdollisesti ottaa huomioon opettajankoulutuksen Euroopan tason aloitteissa. Näistä tärkein on inklusiivinen opetus ihmisoikeutena ja inklusiivinen opetus kaikkia oppijoita tukevana menetelmänä.

Neuvoston päätelmät koulutuksen sosiaalisesta ulottuvuudesta (2010) tukevat näkemystä, jonka mukaan osallistavan opettajan profiilissa kuvatut keskeiset arvot ja osaamisalueet hyödyttävät kaikkia oppijoita, eivät pelkästään syrjäytymisvaarassa olevia: ”Kaikille oppilaille on hyötyä siitä, että yleisessä opetusympäristössä luodaan olosuhteet, joita erilaista tukea tarvitsevien oppilaiden onnistunut integroituminen edellyttää. Yksilöllisten lähestymistapojen käytön lisääminen, mukaan lukien yksilölliset suunnitelmat ja oppimisprosessia tukevien arviointien hyödyntäminen, opettajien kouluttaminen hallitsemaan monimuotoisuutta ja hyötymään siitä, yhteistyönä tapahtuvan opetuksen ja oppimisen edistäminen sekä mahdollisuuksien ja osallistumisen lisääminen ovat tapoja, joilla voidaan parantaa laatua kaikkien hyödyksi (s. 5).”

PROFIILIN LAATIMISEN MENETELMÄT

Osallistavan opettajan profiili laadittiin osana kolmivuotista hanketta. Tässä osiossa kuvataan keskeiset hanketoimet

- profiilin viitekehyksen ja sisällön laatimisen eri vaiheiden dokumentoimiseksi sekä
- hankeasiantuntijoiden, opintokäyntejä 14 eri maassa isännöinneiden tahojen ja yli 400:n muun toimijan ryhmien edustajien profiilin laatimiseen antaman arvokkaan panoksen kuvaamiseksi.

Osio on deskriptiivinen yhteenveto profiilin kehitysprosessista.

Loppuvuodesta 2009 Kehittämiskeskuksessa laadittiin alustava raportti eri maiden hankeasiantuntijoiden keskustelun pohjaksi. Raportti perustui aiheesta koottuun tutkimustietoon, linjauksiin sekä hankkeen neuvonantajaryhmän näkemyksiin, ja siinä hahmoteltiin useita keskeisiä linjauksia ja näkemyksiä inklusiivisten opettajien peruskoulutuksessa tarvittavasta osaamisesta.

Eri maihin suuntautuvat opintokäynnit aikataulutettiin vuosille 2010 ja 2011. Osallistujamailta pyydettiin hakemuksia TE41-hankkeen keskeisiä teemoja käsittelevien vierailujen isännöinnistä. Neuvonantajaryhmä ja hankkeen edustajaryhmä käsitelivät hakemukset ennalta määritettyjen kriteerien pohjalta, painottaen mm. esitettyjen teemojen tärkeyttä ja mahdollisuuksia opettajien peruskoulutuksen tarkasteluun eri näkökulmista sekä maantieteellisesti mahdollisimman tasapuolisesti.

Kevään 2010 opintokäynneillä pohdittiin alustavaa osallistavan opettajan profiilia sekä isäntämaiden esittämiä keskeisiä osaamislähtöisyyteen liittyviä teemoja. Opintokäynnit ja niiden keskeiset teemat:

Belfast, Yhdistynyt kuningaskunta (Pohjois-Irlanti): opettajien osaamista koskevat linjaukset Pohjois-Irlannissa inklusion näkökulmasta sekä niiden mahdolliset laajemmat vaikutukset vaadittavan osaamisen soveltamiseksi parhaalla tavalla yleisopetukseen.

Porto, Portugali: osaamisprofiili inklusiivisessa koulutuksessa välttämättömien asenteiden ja arvojen sekä tietojen ja taitojen kehittämisen tukena.

Eger, Unkari: osaamisprofiiliin sisällytettävät osa-alueet sekä erityisesti profiilissa esitettyjen tietojen ja taitojen kehittämiseen tarvittavat opettajien peruskoulutuksen muodot.

Borås, Ruotsi: opettajankouluttajien rooli opettajaopiskelijoiden valmistamisessa inklusiiviseen opetustyöhön sekä inklusiivisten toimintatapojen tuominen käytäntöön opettajankouluttajien omassa opetustyössä.

Utrecht, Alankomaat: osaamisprofiili apuna inklusiivista koulutusta edistäviä linjauksia laadittaessa; millaisia opettajankoulutuksen ja inklusiivisen koulutuksen linjauksia tarvitaan profiiliin soveltamiseksi käytäntöön.

Tietoa kaikista vuoden 2010 opintokäynneistä on saatavana osoitteesta <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>

Jokaiseen tapaamiseen sisältyi

- isäntämaan edustajien esitykset opintokäynnin teemasta sekä esimerkkejä käytännön toteutuksesta ko. maassa
- hankeasiantuntijoiden lyhyet esitykset opintokäynnin teemasta edustamansa maan näkökulmasta

- hankeasiantuntijoiden ja isäntämaan eri toimijaryhmien edustajien keskustelut
- suljetut keskustelutilaisuudet, joissa hankeasiantuntijat käsittelevät vierailun keskeistä antia osallistavan opettajan profiiliin kehittämiseksi.

Näihin viiteen opintokäyntiin osallistui isäntämaan asiantuntijoiden lisäksi myös yhteensä yli sata opetusalan ammattilaista, mm. päättäjiä, opettajankouluttajia, opiskelijoita, oppilaitosten henkilöstöä, erityisasiantuntijoita ja eri yhteisöjen edustajia.

Opintokäynneillä kerättiin tärkeitä näkemyksiä osallistavan opettajan profiiliin sisällöstä, ja viiden tapaamisen pohjalta keskeisiksi nousivat lisäksi seuraavat seikat:

- Osaamista ei voida nähdä vain tehtävien tarkistuslistana.
- Taustalla vaikuttavilla koulutukseen ja erityisesti inklusiiviseen koulutukseen liittyvillä asenteilla on keskeinen merkitys, mikä on huomioitava opettajien peruskoulutuksessa.

Vuoden 2010 opintokäyntien pohjalta laadittiin päivitetty ja kattavampi profiili, joka esiteltiin keskustelun pohjaksi varsinaisessa hankekokouksessa Zürichissä syksyllä 2010. Uusi versio erosi merkittävästi aiemmasta kahdella tavalla. Ensinnäkin profiiliin lähtökohdaksi esitettiin kaikkien opettajien työn *keskeisiä arvoja* (joita oli tässä vaiheessa kolme). Lisäksi ehdotettiin, että yksittäisten taitojen sijaan esitettäisiin *osaamisalueita*, jotka koostuisivat kolmesta elementistä: asenteista, tiedosta ja taidoista.

Hankeasiantuntijat hyväksyivät nämä muutokset, ja uusi versio profiilista laadittiin heidän antamansa yksityiskohtaisen palautteen pohjalta. Uusi profiili perustui useista osaamisalueista rakentuvien neljän keskeisen arvon viitekehykseen.

Vuoden 2011 yhdeksän opintokäynnin aikana profiiliin uusi versio validoitiin eri maissa. Hankkeessa validaatiolla tarkoitettiin eri toimijaryhmien yksimielisyyttä esitetyistä arvoista ja osaamisalueista sekä profiiliin sisällöstä.

Vuoden 2011 opintokäynnit suuntautuivat maaliskuussa *Nikosiaan (Kyprokselle)*, *Vallettaan (Maltalle)* ja *Stavangeriin (Norjaan)*, huhtikuussa *Riikaan (Latviaan)* ja *Rovaniemelle* sekä toukokuussa *Lontooseen (Yhdistyneeseen kuningaskuntaan)*, *Pontevedraan (Espanjaan)*, *Esbjergiin (Tanskaan)* sekä *Linziin (Itävaltaan)*.

Kaikkien vuoden 2011 opintokäyntien aineistot ovat saatavana osoitteesta <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-study-visits>

Kaikki osallistajat (mukaan lukien isäntämaan eri toimijaryhmien edustajat) saivat ennen tapaamista keskustelun pohjaksi alustavan profiiliin tai sen tiivistelmän. Lisäksi hankkeen asiantuntijoilta pyydettiin heidän oman maansa näkemyksiä osaamislähtöisyydestä aiheen kartoittamiseksi opettajien peruskoulutuksessa ja profiilista käytävien keskustelujen pohjaksi.

Vuoden 2011 opintokäyntien keskeinen tavoite oli kerätä opettajankoulutuksen eri toimijatahoilta palautetta osallistavan opettajan profiiliin sisällöstä ja hyödyllisyydestä. Jokaisen käynnin aikana isäntämaan edustajat järjestivät tilaisuuksia, joihin osallistui eri tahojen edustajia. Osallistajat tekivät mm. havainnointivierailuja oppilaitoksiin, oppitunneille, opettajankoulutuslaitoksiin ja opettajien peruskoulutuksen oppitunneille sekä osallistuivat isäntämaan opettajien peruskoulutuksen linjauksia ja käytäntöjä esitteleviin tapaamisiin.

Mikä tärkeintä, kaikkien käyntien aikana vierailevilla hankeasiantuntijoilla ja isäntämaan opettajien peruskoulutuksen eri toimijaryhmien edustajilla oli mahdollisuus keskustella profiilista, sen sisällöstä ja hyödyllisyydestä useissa tilaisuuksissa. Näissä syntyi vilkasta ajatustenvaihtoa osallistujilta palautteen keräämiseksi järjestetyissä ryhmähaastatteluissa.

Ajastustenvaihtoa käytiin niin pienryhmissä kuin laajoissa keskustelutilaisuuksissakin, joissa oli mukana yli 50 eri toimijaryhmien edustajaa.

Hankeasiantuntijoiden lisäksi näille yhdeksälle opintokäynnille osallistui myös yli 300 eri ryhmien edustajaa, mm.

- oppijoita (erityistä tukea tarvitsevia sekä muita oppijoita), heidän vanhempiaan ja perheenjäseniään
- paikallisten yhteisöjen edustajia
- luokanopettajia, oppilaitosten johtoa, erityisopettajia ja tukihenkilöstöä
- monialaisen tiimin jäseniä (mm. psykologeja, sosiaalityöntekijöitä ja terveydenhuollon ammattilaisia)
- koulutarkastajia, paikallispoliitikkoja ja päättäjiä
- vastavalmistuneita opettajia
- peruskoulutuksessa ja työssäoppimishjelmissä opiskelevia opettajaopiskelijoita
- opettajankouluttajia, jotka työskentelevät inklusiivisissa, erityisopetuksen tai ainekohtaisissa koulutusohjelmissä
- opettajankoulutuslaitosten ylintä johtoa (rehtoreita, dekaaneja, laitosten ja tiedekuntien johtajia)
- inklusiivisen koulutuksen ja opettajakoulutuksen kansallisen tason päättäjiä.

Vuoden 2011 opintokäynteihin sisällytettiin osallistavan opettajan profiiliin validointia tukevia elementtejä, ja tapaamisiin ja keskusteluihin osallistuivat kaikki toimijaryhmät. Käyntien yhteydessä hankkeen asiantuntijat ja osa eri toimijoiden edustajista antoivat palautetta profiilista tarkoitusta varten laaditun kysymysrunгон mukaisesti. Kysymykset on esitelty liitteessä 3.

Opintokäynneillä tietoa kerättiin kaksivaiheisesti:

Tiedon kerääminen profiiliin validoimiseksi: profiilista kerättiin palautetta edellä mainitun kysymysrunгон avulla opintokäynneillä Kyproksella, Maltalla, Norjassa, Latviassa ja Suomessa. Hankkeen edustajat keräsivät näin eri maissa esiin nousseita yhteisiä teemoja ja ajatuksia.

Kerätyn tiedon vahvistus: ensimmäisillä opintokäynneillä esiin nousseet keskeiset teemat ja ajatukset esiteltiin seuraavilla opintokäynneillä Tanskassa, Espanjassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa (Englannissa) ja Itävallassa. Osallistujia pyydettiin erityisesti tarkastelemaan ja vahvistamaan tai kiistämään ensimmäisen vaiheen opintokäynneillä esiin tuodut teemat.

Osallistujilta kerättiin yhteensä 71 kirjallista vastausta, jotka pääosin pohjautuivat valmiiseen kysymys- ja kommenttirunkoon. Vastauksista 37 saatiin tiedon validaatiovaiheessa ja 34 tiedon vahvistusvaiheessa.

Kaksivaiheinen tiedonkeruu, opintokäyntien yhtenäinen rakenne eri maissa sekä monipuolinen osallistujajoukko tarjosivat mahdollisuuden monenlaisen tiedon yhteiskäyttöön (triangulaatioon). Denzin (1979) erottaa neljä triangulaatiotyyppiä, joita ovat myöhemmin käsitelleet myös mm. Cresswell ja Miller (2000). Opintokäynneillä sovellettiin kahta triangulaatiotapaa: *aineistotriangulaatiota* (samaa tiedonkeruun prosessia toistettiin yhdeksässä yhteydessä, ja tuloksena saatiin yhdeksän eri aineistokokonaisuutta samasta aiheesta) sekä *tutkijatriangulaatiota* (kaksi hankepääällikköä ja yhdeksän asiantuntijatiimiä käyttivät samoja tiedonkeruuvälineitä).

Opintokäynneillä kerätyn tiedon pohjalta voitiin esittää seuraavat keskeiset päätelmät:

- Neljälle keskeiselle arvolle ja eri osaamisalueille perustuva profiilin viitekehys hyväksyttiin.
- Alustavaan profiiliin kirjatusta osaamisalueista oltiin yhtä mieltä kaikilla opintokäynneillä. Kiistaa aiheutti lähinnä mahdollisten uusien osaamisalueiden lisääminen profiiliin.
- Profiilin soveltamisen vaikutuksiin liittyen esiin nousi useitakin kysymyksiä. Alustavan profiilin tuolloista sisältöä ehdotettiin muokattavaksi erilliseksi osioksi, jossa käsitellään profiilin toteuttamista tukevia tekijöitä.

Vuoden 2011 opintokäyntien myötä profiilista laadittiin viimeinen versio, joka toimitettiin kaikille Kehittämiskeskuksen edustajille ja nimetyille hankkeen asiantuntijoille kommentoitavaksi alkuvuodesta 2012. Se esiteltiin myös TE4I-hankkeen tiedotustilaisuudessa Brysselissä keväällä 2012.

Tilaisuudessa hankkeen asiantuntijat saivat esittää lopulliset kommenttinsa profiilista, ja myös Unescon ja Unicefin (Keski- ja Etelä-Euroopan sekä IVY-maiden) sekä keskeisten koulutustyönantajien edustajat, vastavalmistuneet opettajat ja opettajaopiskelijat kertoivat näkemyksiään profiilin mahdollisuuksista.

(Tietoa tilaisuudesta ja puheenvuoroista on saatavana osoitteesta <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/dissemination-conference>)

Tilaisuudessa saatu palaute, kommentit ja näkemykset otettiin huomioon lopullista profiilia ja tässä julkaisussa kokonaisuudessaan esitettyä tukimateriaalia laadittaessa.

PROFIILIN JATKOKEHITYS

Hankekokouksessa Zürichissä syksyllä 2010 tilaisuuden pääpuhuja Tony Booth esitti seuraavaa: ”Opetusalan ammattilaisina voimme saada eri tahot mukaan keskusteluun – siinä kaikki.”

Hänen näkemyksensä kuvaa myös osallistavan opettajan profiilin päämäärää eli eri tahojen osallistumista yhteiseen keskusteluun. Profiili ja sen tukimateriaali on laadittu käytettäväksi inklusiota edistävän opettajankoulutuksen parissa tehtävässä työssä eri tavoin niin kansallisella tasolla kuin Euroopassa ja sen ulkopuolellakin. Inklusiota edistävien käytäntöjen toteuttamismahdollisuudet ovat yhteinen huolenaihe kaikkialla maailmassa. Osallistavan opettajan profiili tarjoaa keinon käynnistää tai syventää keskusteluja paitsi opettajista myös inklusiivisen koulutuksen tavoitteesta laajemmin.

On kuitenkin syytä huomata, että profiili ei sinällään ole lopullinen ”totuus”, joka voidaan sellaisenaan sisällyttää muihin kokonaisuuksiin eri maissa. Osallistavan opettajan profiili on tarkoitettu edistämään etenkin päättäjien ja opettajankouluttajien keskustelua ja näkemysten vaihtoa, ja nimenomaan tätä funktiota varten siitä on saatavana vapaasti käytettävissä oleva versio.

Monet tässä julkaisussa esiin tuodut opettajien peruskoulutuksen toimivuuteen liittyvät kysymykset edellyttävät lähempää tarkastelua. Seuraavassa on lueteltu osallistavan opettajan profiilin jatkokehittämisen kannalta keskeisiksi arvioituja seikkoja:

(i) Toistaiseksi opettajien valmentamista inklusiivisessa ympäristössä työskentelyyn on tutkittu varsin rajallisesti, vaikkakin aihetta tutkitaan yhä enemmän. Tämä on huomioitu Euroopan opetusministerien neuvoston julkaisussa Päätelmät koulutuksen sosiaalisesta ulottuvuudesta (2010), jossa on mainittu tarve ”laajentaa tietopohjaa yhteistyössä muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa ja varmistaa tutkimustulosten laaja levittäminen (s. 7).”

TE4I-hankkeen yhteenvetoraportti toteaa edelleen: ”Erialaisten opettajaksi johtavien reittien toimivuutta olisi tutkittava samoin kuin sitä, miten opettajankoulutus, koulutussisällöt ja pedagogiikka voidaan organisoida kaikkien opiskelijoiden erilaisiin tarpeisiin parhaiten vastaavalla tavalla (s. 75).”

Profiilissa esitetty opettajan osaamisen kokonaisuus, eli asenteet, tiedot ja taidot, on osoittautunut tärkeäksi tutkimuskohteeksi selvittäessä opettajien peruskoulutuksen linjausten ja niiden toteutuksen toimivuutta. Euroopan komission vertaisoppimisesta laatima raportti vuodelta 2011 toteaa, ettei opettajien osaamisen viitekehys ole patenttiratkaisu, vaan vain opettajien ammatillisen kehityksen ja koulutuksen laadun tukemisen ja edistämisen apuväline (s. 6). Jatkotutkimuksissa profiilin toimivuutta voitaisiin arvioida koulutusjärjestelmän eri näkökumista sekä valituissa opettajien peruskoulutusohjelmissa että laajemmin.

(ii) Monissa maissa pohditaan opettajien peruskoulutuksen rakennetta ja parhaita vaihtoehtoja peruskoulutuksen järjestäjiksi (yliopistot ja/tai opistot). Myös opetusohjelmien rakenteista ja sisällöistä käydään laajalti keskustelua, ja monet uudistusesityksistä ovat linjassa inklusiivisen lähestymistavan kanssa. OECD:n raportissa vuodelta 2005 käsitellään opettajien peruskoulutuksen painopisteiden muutosta ja todetaan, että on epärealistista odottaa, että yksi opettajien peruskoulutusohjelma, olipa se miten laadukas tahansa, voisi sisältää keskeiset tai peräti kaikki koulutusvaihtoehdot. Nyttemmin opettajien peruskoulutus onkin alettu nähdä ammattiin kasvamisen ensi askeleena ja jatkuvan ammatilliseen kehittymisen perustana (s. 134).

Osallistavan opettajan profiili on laadittu opettajien peruskoulutuksesta käytyjen keskustelujen pohjalta. TE4I-hankkeeseen osallistuneet tahot ovat kuitenkin painottaneet

profiiliin merkitystä mahdollisena opettajien jatkuvan ammatillisen kehittymisen pitkän aikavälin tukena ja apuvälineenä, jota tulisi kehittää edelleen.

(iii) Euroopan opetusministerien neuvosto (2010) tuo esille tarpeen ”edistää koulutuksen asemaa keskeisenä välineenä sosiaalisen osallisuuden ja sosiaalisen suojelun prosessien tavoitteiden saavuttamisessa (s. 7).” Ajatus saa kaukupohjaa myös TE4I-hankkeen yhteenvetoraportissa (2011), jossa todetaan: ”Inklusion lisäämisen edut, jotka liittyvät muihin tärkeisiin seikkoihin, kuten sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja yhteisön koheesioon, ovat samalla pitkäaikaisia sijoituksia varhaiskasvatukseen, ja inklusiivisessa koulutusjärjestelmässä voimavarat käytetään todennäköisesti tehokkaammin kuin lyhytnäköisissä aloitteissa, joilla halutaan vähentää yksittäisiä eroja tai tukea tiettyjä marginaaliryhmiä (s. 80).”

Osallistavan opettajan profiilia kehitettäessä hankkeen asiantuntijat ja eri maiden toimijaryhmät ovat toistuvasti korostaneet opettajankoulutuksen mahdollisuuksia toimia koulutusjärjestelmän muutoksen airuena ja inklusiivisten käytäntöjen edistäjänä. Tätä ajatusta on tuotu esiin myös TE4I-hankkeen yhteenvetoraportissa (2011): ”Tarve korvata kompensoiva tuki opetuksen, oppimisen ja oppimisympäristön muutoksilla, jotta oppilaitoksissa pystyttäisiin aikaisempaa paremmin vastaamaan erilaisuuteen, tunnustetaan entistä laajemmin (s. 14).”

Yhteenvetoraportissa käsitellään myös opettajien peruskoulutuksen keskeisiä haasteita Euroopan eri maissa. Hankkeen havainnot osoittavat, ettei koulutusjärjestelmän muutosta voida säilyttää yksittäisten opettajien harteille, mutta heidän voidaan katsoa olevan yksi välttämätöntä muutosta edistävä tekijä. Opettajat, joilla on valmiudet toimivaan työskentelyyn erilaisia tuen tarpeita omaavien oppijoiden kanssa, voivat moninkertaistaa inklusiivisen koulutuksen hyödyt. Jokaisella inklusiivista koulutusta edistävällä teolla ja tekijällä on merkitystä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

OEDC:n raportissa (2005) esitetään opettamisen olevan monisyinen tehtävä; opettajille ja opettamiselle ei voida osoittaa tiettyjä yleismaailmallisia määreitä, jotka pätsivät kaikissa oppimisympäristöissä ja olisivat sovellettavissa kaikkien oppijoiden kanssa (s. 134). Vaikka opetustyön monisyinen luonne tunnustetaan, osallistavan opettajan profiililla halutaan osoittaa, että on mahdollista osoittaa tietyt kaikkia opettajia koskevat keskeiset arvot ja osaamisalueet (asenteet, tiedot ja taidot), joita tehokas inklusiivinen opetus edellyttää.

Unescon Learning, the treasure within -raportissa (1996) nähdään elinikäinen oppiminen ja oppimisyhteisöön kuulumisen keskeisinä tekijöinä alati muuttuvan maailman haasteisiin vastattaessa. Raportissa korostetaan neljää oppimisen tukipilaria, jotka ovat olennaisia kaikessa opetustyössä ja kaikkien oppijoiden kohtaamisessa: yhdessä elämisen oppiminen, tietämisen oppiminen, tekemisen oppiminen ja olemisen oppiminen.

TE4I-hankkeen yhteenvetoraportissa todetaan myös tarvittavan täsmällistä, pitkän aikavälin tutkimusta mm. laatua ja inklusiivisia käytäntöjä koskevasta osaamisalueista, eli opettajankoulutuksen toimivuuden ja uusien opettajien toiminnan yhtenäistä arviointia, sekä tutkimusta toimivimmista tavoista vaikuttaa opettajaopiskelijoiden osaamiseen (arvot, asenteet, taidot, tiedot ja ymmärrys) – toisin sanottuna inklusiivisiin käytäntöihin valmistavista sisällöistä, pedagogiikasta ja arvioinneista (s. 75).

Osallistavan opettajan profiili on tämän tärkeän tutkimuksen ensimmäinen askel. Se on Euroopan tasolla kehitetty konkreettinen työkalu, joka on tarkoitettu sovellettavaksi eri maissa inklusiivisen koulutuksen sekä laadukkaampien inklusiivisten opetuskäytäntöjen edistämiseksi.

Profiilissa korostetaan inklusiivisen koulutuksen koskevan kaikkia opettajia ja oppijoita, mikä on keskeinen haaste opettajankoulutukselle. Osallistavan opettajan profiili on tarkoitettu kaikkien opettajankoulutuksen toimijaryhmien käyttöön inklusiivisuutta edistävää opettajankoulutusta koskevan keskustelun ja tutkimuksen virikkeeksi sekä edistämään näin linjauksista käytännön työhön ulottuvaa järjestelmämuutosta Euroopassa.

VIITTEET

- Bergan, S. and Damian, R., 2010. *Higher education for modern societies: competences and values* (Council of Europe higher education series No.15, 2010)
- Booth, T., 2010. *Teacher Education for Inclusion: How can we know it is of high quality?* Luento Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankekokouksessa Zürichissä syyskuussa 2010. Aineiston voi tilata kehittämiskeskukseen sihteeristöstä osoitteesta secretariat@european-agency.org
- Creswell, J.W. and Miller, D.L., 2000. Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice*, Volume 39, Number 3, Summer 2000 College of Education, The Ohio State University
- Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council, on *improving the quality of teacher education* (Official Journal (OJ) C 300, 12.12.2007) [Neuvoston ja neuvostossa kokoontuvien jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätelmät annettu 15 päivänä marraskuuta 2007 *opettajankoulutuksen laadun parantamisesta*, Euroopan unionin virallinen lehti 2007/C 300/07]
- Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 21 November 2008 on *preparing young people for the 21st century: an agenda for European cooperation on schools* (OJ 2008/C 319/08) [Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätelmät, annettu 21 päivänä marraskuuta 2008 – *Nuorten valmistaminen 2000-lukuun: koulualan eurooppalainen yhteistyöohjelma*, Euroopan unionin virallinen lehti 2008/C 319/08]
- Conclusions of the Council of 26 November 2009 on *the professional development of teachers and school leaders* (OJ 2009/C 302/04) [Neuvoston päätelmät 26 päivänä marraskuuta 2009 opettajien ja koulunjohtajien ammattitaidon kehittämisestä, Euroopan unionin virallinen lehti 2009/C 302/04]
- Conclusions of the Council of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020') (2009/C 119/02) [Neuvoston päätelmät, annettu 12 päivänä toukokuuta 2009, eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisista puitteista (ET 2020), Euroopan unionin virallinen lehti 2009/C 119/02]
- Conclusions of the Council *on the social dimension of education and training*. 3013th Education, Youth and Culture meeting, Bryssel, 11. toukokuuta 2010
- Delors, J. ym., 1996. *Learning, the treasure within*. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Pariisi, Ranska: UNESCO
- Denzin, N. K., 1979. *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. New York: McGraw-Hill
- Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus, 2011. *Inklusiota edistävä opettajankoulutus Euroopassa – haasteita ja mahdollisuuksia*. Odense, Tanska: European Agency for Development in Special Needs Education (Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus)
- Euroopan komissio, 2009. *Strategic framework for education and training*. Bryssel: Euroopan komissio. Sähköinen versio verkko-osoitteessa http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm
- European Commission, DG-Education and Culture (Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosasto), 2010. *Improving Teacher Quality: the EU Agenda*. Holdsworth, P.

(asiakirjan laatija). Yhteenveto Euroopan opetusministerien määrittämistä opettajankoulutuksen parantamisen prioriteeteista Neuvoston päätelmissä marraskuussa 2007, 2008 ja 2009

European Commission, DG Education and Culture (Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosasto), 2011. Teematyöryhmä 'Teacher Professional Development': Report of Peer Learning Activity: *Policy Approaches to Defining and Describing Teacher Competences*

Organisation for Economic Co-operation and Development, 2005. *Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*. Pariisi: OECD

Ouane, A., 2008. *Creating education systems which offer opportunities for lifelong learning*. Esitys UNESCO:n International Conference on Education 'Inclusive education: the way of the future' -konferenssissa. Geneve, 25–28.11.2008

Recommendation of the European parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC) [Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus, annettu 18 päivänä joulukuuta 2006, elinikäisen oppimisen avaintaidoista, Euroopan unionin virallinen lehti 2006/962/EY]

Shulman, L., 2007. *Keynote lecture to American Association of Colleges for Teacher Education Annual Conference*. New Orleans, helmikuu 2007

Ryan, T.G., 2009. An analysis of pre-service teachers' perceptions of inclusion. *Journal of Research in Special Education Needs*, 9 (3), 180–187

Towards shared descriptors for Bachelors and Masters, A report from a Joint Quality Initiative informal group, joulukuu 2003. Sähköinen versio verkko-osoitteessa http://www.verbundprojekt-niedersachsen.uni-oldenburg.de/download/Dokumente/Studium_Lehre/share_%20descriptorsbama.pdf

United Nations (toim.), 2006. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York: United Nations

United Nations Education Science and Culture Organization (UNESCO), 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education*, Pariisi: UNESCO

UNESCO-IBE, 2008. *Conclusions and recommendations of the 48th session of the International Conference on Education*. Geneve, Sveitsi. UNESCO IBE.ED/BIE/CONFINTED 48/5

Unicef ja Unesco, 2007. *A Human Rights-Based Approach to Education for All: A framework for the realization of children's right to education and rights within education*. Unicef, New York ja Unesco, Pariisi

World Health Organisation, 2011. *World Report on Disability*. Geneve: Sveitsi: WHO

LIITE 1: OPETTAJIEN PERUSKOULUTUKSESTA VALMISTUVILLE MÄÄRITETTY OSAAMINEN MAITTAIN

Maa	Kansalliset osaamislinjaukset ja niiden soveltaminen opettajien peruskoulutukseen	Sisältyykö osaamisvaatimukseen inklusiivisuuteen valmentavia opintoja?
Alankomaat	Opettajille on määritetty osaamisvaatimukset ja ammattikuvaukset. Korkea-asteen oppilaitokset päättävät itse koulutusohjelmien sisällöstä.	Erityisopetuksen perusteet sisältyvät perusopintoihin.
Belgia (flaamin-kielinen yhteisö)	Osaamisalueet on määritetty Opettajien osaamisen viitekehyksessä (2007) perus- ja toisen asteen opettajankoulutuksessa sovellettavaksi.	Opinnoissa käsitellään oppijoiden yhtäläisiä mahdollisuuksia.
Belgia (ranskan-kielinen yhteisö)	Ei ole	Ei
Espanja	Osaamisalueet on määritetty valtakunnallisesti (2007).	Erityisopetus sisältyy opettajien peruskoulutukseen vain satunnaisesti.
Irlanti	Opetusneuvosto (Teaching Council) on määritellyt valmistuvilta opettajilta vaadittavan osaamisen.	Kyllä
Islanti	Valtakunnallisesti määritettyjä osaamisvaatimuksia sovelletaan paikallisessa päätöksenteossa.	Inklusiivisuus on sisällytetty osittain perusopetukseen osittain erikoistumisvaiheeseen.
Iso-Britannia (Englanti)	Osaamiselle on asetettu valtakunnalliset vaatimukset, joiden soveltaminen on korkea-asteen oppilaitosten vastuulla.	Peruskoulutuksessa tarjotaan runsaasti erityisopetuksen opintoja.
Iso-Britannia (Pohjois-Irlanti)	Opetusneuvosto on asettanut osaamisvaatimukset (2007).	Kyllä
Iso-Britannia (Skotlanti)	Opettajien rekisteröinnistä vastaava General Teaching Council for Scotland on asettanut ammattiin valmistuvien opettajien osaamista koskevat vaatimukset. Korkea-asteen oppilaitokset vastaavat näiden soveltamisesta.	Kyllä. Kansallinen viitekehys inklusion edistämiseksi (http://www.frameworkforinclusion.org/) yhdistää kaikilla tasoilla opettajien osaamisen vaatimukset ja oikeuksiin perustuvan inklusiivisuuden sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden agendan, joka edistää kaikkien oppijoiden oppimisedellytysten kehittämiseen kannustavia oppimis- ja opetusstrategioita.
Iso-Britannia (Wales)	Kansalliskokous asettaa valtakunnalliset osaamisvaatimukset, standardit ovat vastaavat kuin Englannissa.	Kyllä
Itävalta	Lainsäädännön mukaan osaamisalueet on määritettävä kaikissa opettajankoulutusohjelmissä. Korkea-asteen oppilaitokset määrittävät osaamisalueet itsenäisesti.	Kyllä
Kypros	Ei kansallisia linjauksia; korkea-asteen oppilaitokset määrittävät itse koulutusohjelmien sisällön ja osaamisalueet.	Opintoihin sisältyy sekä pakollisia että valinnaisia inklusiivisuutta koskevia osioita.

Latvia	Pätevyys- ja osaamisvaatimuksia uudistetaan; opettajankoulutuslaitokset päättävät sisällöstä.	Opintoihin kuuluu erityisopetuksen perusteet sekä asenteita käsitteleviä opintoja.
Liettua	Osaamisalueet on määritelty opettajan osaamisprofiilissa (2007) sekä opettajankoulutuksen standardeissa.	Kyllä. Sisältö vaihtelee oppilaitoksittain.
Luxemburg	Opetusministeriö määrittää opettajien peruskoulutuksen sisällön. Osaamisenäkökulmaa sovelletaan yleisopinnoissa.	Inklusiota käsitellään perusopinnoissa, ei juurikaan syventävässä vaiheessa.
Malta	Osaamisvaatimukset on määritetty perusasteen opettajille.	Kyllä
Norja	Opettajilta edellytettävät oppimäärät on määritetty kansallisissa opetussuunnitelmasäädöksissä.	Kyllä
Portugali	Lainsäädännössä on määritetty yleiset osaamisvaatimukset, mutta korkea-asteen oppilaitokset päättävät itse, miten niitä sovelletaan.	Inklusiivisten käytäntöjen keskeiset elementit on sisällytetty opettajien peruskoulutukseen.
Puola	Tiedekuntaneuvostojen asettamat asiantuntijaryhmät määrittävät edellytettävän osaamisen.	Inklusiivisuutta ei ole erityisesti määritetty osaksi opetusohjelmaa, mutta se on enenevässä määrin osa koulutusta.
Ranska	Opettajille on valtakunnallisesti määritetty 10 vaadittavaa taitoa.	Opiskelijoiden moninaisuuden huomioiminen sisältyy vaadittavaan osaamiseen.
Ruotsi	Ei valtakunnallisia osaamisvaatimuksia.	Kyllä
Saksa	Osavaltioiden ministerit ovat päättäneet osaamisvaatimuksista 2004, strategiajulkaisu on julkaistu 2010.	Erytisopetusta ollaan sisällyttämässä osaksi opettajien peruskoulutusta.
Slovenia	Korkea-asteen oppilaitokset päättävät itse vaatimuksista.	Kyllä. Bolognan prosessin myötä on syntynyt uusia opetusohjelmia.
Suomi	Osaamisalueista on annettu ohjeistus, mutta niistä ei ole virallisia linjauksia.	Opettajankoulutukseen sisältyy erityisopetuksen perusopinnoita.
Sveitsi	Osaamisalueet ovat käytössä yksittäisissä korkea-asteen oppilaitoksissa.	Inklusioon liittyvät osiot kattavat noin 5 % opinnoista.
Tanska	Opettajaksi valmistuvien osaaminen on määritetty lainsäädännössä (säädos nro 408, 11.5.2009)	Erytisopetus sisältyy vaadittavaan osaamiseen.
Tšekin tasavalta	Opettajan osaamisalueita ollaan määrittämässä; opettajien ammatilliset pätevyysvaatimukset on määritelty lainsäädännössä (korkea-asteen oppilaitosten koulutusohjelmien välillä on eroja; kaikkien on kuitenkin oltava Opetusministeriön akkreditoimia).	Inklusiivisten käytäntöjen perusteet sisältyvät opintoihin.
Unkari	Pätevyysvaatimukset ja keskeiset osaamisalueet on määritelty.	Oppijoiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen sisältyy peruskoulutukseen.
Viro	Opettajien ammatillisen pätevyyden standardit on määritetty vuosina 2005 ja 2006, opettajakoulutuksen strategia on laadittu vuosille 2009–2013.	Maaraportissa esitetään viisi keskeistä inklusiivisen opetuksen osaamisaluetta.

LIITE 2: OPETTAJANKOULUTUKSEN LAADUN PARANTAMINEN: EUROOPAN UNIONIN LINJAUSOHJELMA

Tämä on Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosaston Paul Holdsworthin Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hanketta varten vuonna 2010 laatima yhteenveto Euroopan opetusministerien määrittämistä opettajankoulutuksen kehittämisen prioriteeteista, jotka on julkaistu seuraavissa Neuvoston päätelmissä:

Neuvoston päätelmät opettajankoulutuksen laadun parantamisesta (Euroopan unionin virallinen lehti 2007/C 300/07) ("07")

Neuvoston päätelmät, annettu 21 päivänä marraskuuta 2008 – Nuorten valmistaminen 2000-lukuun: koulualan eurooppalainen yhteistyöohjelma (Euroopan unionin virallinen lehti 2008/C 319/08) ("08")

Neuvoston päätelmät 26 päivänä marraskuuta 2009 opettajien ja koulunjohtajien ammattitaidon kehittämisestä (Euroopan unionin virallinen lehti 2009/C/C 302/04) ("09")

1. Ammatillisten arvojen ja asenteiden edistäminen

- Pohtivan työotteen edistäminen (07).
- Opettajat itsenäisinä oppijoina (07).
- Opettajien osallistuminen koulutusta koskevaan tutkimukseen (07), uuden tiedon kehittämiseen (07) ja innovointiin.
- Opettajien osallistuminen oppilaitoksensa kehittämiseen (07).
- Opettajien yhteistyö mm. kollegoiden ja vanhempien kanssa (07).
- Jäsenvaltioiden on merkittävästi vähennettävä opettajien liikkuvuuden esteitä, jotta siitä tulisi poikkeuksen sijaan normi (08) (09).

2. Opettajien osaamisen parantaminen

- Opettajilla on oltava erityistietämys opettamistaan oppiaineista (07) sekä tarvittavat pedagogiset taidot (07) esim.
 - opettaa heterogeenisissä luokissa (07).
 - hyödyntää tieto- ja viestintätekniikkaa (07).
 - opettaa yleisiä valmiuksia (07).
 - ja luoda turvallinen ja houkutteleva oppimisympäristö (07).

3. Tehokkaat rekrytointi- ja opiskelijavalintaprosessit koulutuksen laadun edistämiseksi

- Jäsenvaltioiden on houkuteltava ja sitoutettava parhaat hakijat opettajankoulutukseen (09).
- Jäsenvaltioiden on arvioitava opettajien rekrytointi- ja nimityslinjauksia sekä kannustin- ja liikkuvuuspolitiikkaa (08).
- Jäsenvaltioiden on edistettävä opettamisen houkuttelevuutta uravalintana (07) / ammattina (08).

4. Opettajien peruskoulutuksen laadun paraneminen

- Opetustyö edellyttää korkeakoulutasoista pätevyyttä (07); ammattipätevyyden vaatimusten nostamista suositellaan harkittavaksi (07).

- Tutkimusperustaisten opintojen ja opetusharjoittelun on oltava sopivassa tasapainossa opettajien peruskoulutuksessa (07).
- On syytä pohtia myös kelpoisuusvaatimukseen sisältyvän käytännön kokemuksen lisäämistä (07).
- Jäsenvaltioiden on merkittävästi vähennettävä opettajien liikkuvuuden esteitä, jotta siitä tulisi poikkeuksen sijaan normi (08) (09).

5. Perehdytysohjelmat kaikille uusille opettajille

- Kaikille uusille opettajille on tarjottava ammatillista ja henkilökohtaista tukea (perehdytystä) (08) (09).

6. Mentorointia kaikille uusille opettajille

- Opettajille on oltava tarjolla mentorointia kaikissa uran vaiheissa (07).
- Opettajien on saatava riittävästi tukea, jotta he voivat toimia työssään tehokkaasti (09).

7. Ammatillisen täydennyskoulutuksen määrän ja laadun parantaminen

- Opettajien on säännöllisesti tarkasteltava itsearvioinnin/ulkoisen arvioinnin perusteella yksilöllisiä kehitystarpeitaan (07) (09).
- Ammatillisen täydennyskoulutuksen on oltava laadukasta.
- Koulutusta on oltava tarjolla enemmän ja sen on oltava monipuolista sisältäen esim. formaalia oppimista, arkioppimista, informaalia oppimista tai työ- tai opiskelujaksoja ulkomailla (07).
- Opettajia on kannustettava hyödyntämään täydennyskoulutusta (07).
- Jäsenvaltioiden on merkittävästi vähennettävä opettajien liikkuvuuden esteitä, jotta siitä tulisi poikkeuksen sijaan normi (08) (09).

8. Oppilaitosten johtaminen

- Johtajien rekrytointia on kehitettävä (08).
- Johtajien ammatillista koulutusta ja kehitystä on edistettävä.
- Johtotehtävissä toimivilla on oltava riittävät opetustaidot ja -kokemus (07) (08).
- Hallinto ja johtaminen (07) (08).
- Johtajilla on oltava mahdollisuus korkeatasoiseen koulutukseen (09).
- Johtajien hallinnollista kuormitusta on kevennettävä, jotta he voivat keskittyä opetuksen ja oppimisen kehittämiseen (09).

9. Opettajankouluttajien laadun varmistaminen

- Opettajien koulutuksesta vastaavilla on oltava korkeatasoinen akateeminen koulutus (09).
- Opettajankouluttajilla on oltava myös vankka käytännön kokemus opetustyöstä (09).
- Lisäksi heiltä on edellytettävä korkeatasoista opetusosaamista (09).

10. Opettajankoulutusjärjestelmien kehittäminen

- Opettajien peruskoulutuksen, perehdytyksen ja täydennyskoulutuksen on oltava koordinoituja ja johdonmukaisia (07).
- Niille on osoitettava riittävästi resursseja ja niiden laadusta on huolehdittava (07).

-
- Opettajankoulutusohjelmien on vastattava muuttuviin tarpeisiin (07) / tarjottava innovatiivisia vastauksia opettajankoulutuksen uusiin vaatimuksiin (07).
 - Yhteistyötä opettajankoulutuslaitosten ja oppilaitosten välillä on pidettävä yllä (07).
 - Oppilaitosten tulisi kehittyä oppimisyhteisöiksi (07).
 - Opettajien on säännöllisesti tarkasteltava itsearviointin/ulkoisen arvioinnin perusteella yksilöllisiä kehitystarpeitaan, (07) (09) ja heille on oltava tarjolla riittävästi mahdollisuuksia vastata niihin.

LIITE 3: KYSYMYSRUNKO OSALLISTAVAN OPETTAJAN PROFILISTA KÄYDYISTÄ KESKUSTELUISTA

Inklusiota edistävä opettajankoulutus -hankkeen puitteissa laadittava Osallistavan opettajan profiili on yhteenvedo yhteisesti sovitusta osaamisesta, joka on välttämätön KAIKILLE opettajille, jotta nämä voisivat vastata kaikkien oppijoiden tarpeisiin.

Profiilissa kuvataan laatimiseen valitun lähestymistavan perusteet sekä tuodaan esiin osaamislähtöisen opettajien peruskoulutuksen toteutuksen keskeisiä kysymyksiä.

Kaikkien keskusteluihin osallistuvien toivotaan käyttävän tätä kysymysrunkoa keskeisten esiin nousseiden seikkojen kirjaamisessa. Mainitkaa kustakin kommentista myös mitä ryhmää (esim. oppija, vanhempi, opettaja) kommentin esittäjä edustaa ja kanta esitykseen.

Vastaukset kerätään opintokäynnin päätteeksi.

1. Hyväksyvätkö osallistujat **laaditun mallin** ja etenkin sen perustana olevat neljä keskeistä arvoa (oppijoiden moninaisuuden arvostaminen, kaikkien oppijoiden tukeminen, yhteistyö muiden kanssa ja henkilökohtainen ammatillinen kehittyminen)?
2. Hyväksyvätkö osallistujat profiilissa esitetyt **perusperiaatteet**?
3. Hyväksyvätkö asianosaiset profiilissa määritellyt **osaamisalueet**?
4. Kommentoikaa tai esittäkää ehdotuksia **profiilin toteutuksen vaikutuksista**. Mainitkaa myös mitä ryhmää kommentoija edustaa.
5. Lisäkommentit.

(Huom.: Kommentit ja ehdotukset voi kirjata profiiliasiakirjaan. Mainitkaa aina myös mitä ryhmää kommentoija edustaa.)

AINEISTOA TOIMITTANEET

Maa	Hankeasiantuntija	Sähköposti
Alankomaat	Frank Jansma	f.jansma@lerarenweb.nl
	Dominique Hoozemans	hoozemans.d@hsleiden.nl
Belgia (flaaminkielinen yhteisö)	Annet de Vroey	annet.de.vroey@khleuven.be
Belgia (ranskankielinen yhteisö)	Jean-Claude De Vreese	jean-claude.devreese@cfwb.be
Espanja	Pilar Pérez Esteve	pilar.pereze@educacion.es
	Gerardo Echeita Sarrionandia	gerardo.echeita@uam.es
Irlanti	Alan Sayles	alan_sayles@education.gov.ie
	Áine Lawlor	aine.lawlor@teachingcouncil.ie
Islanti	Hafdís Guðjónsdóttir	hafdgud@hi.is
	Jóhanna Karlsdóttir	johannak@hi.is
Itävalta	Ivo Brunner	ivo.brunner@ph-vorarlberg.ac.at
	Ewald Feyerer	ewald.feyerer@ph-ooe.at
Kypros	Elli Hadjigeorgiou	hadjigeorgiou.e@cyearn.pi.ac.cy
	Simoni Symeonidou	symeonidou.simoni@ucy.ac.cy
Latvia	Guntra Kaufmane	guntra.kaufmane@visc.gov.lv
	Sarmīte Tūbele	sarmite.tubele@lu.lv
Liettua	Giedrius Vaidelis	giedrius.vaidelis@upc.smm.lt
	Lina Milteniene	m.lina@cr.su.lt
Luxemburg	Alain Adams	alain.adams@education.lu
Malta	Felicienne Mallia Borg	felicienne.mallia@gov.mt
	Paul Bartolo	paul.a.bartolo@um.edu.mt
Norja	Toril Fiva	toril.fiva@kd.dep.no
	Unni Vere Midthassel	unni.midthassel@uis.no
Portugali	Maria Manuela Micaelo	manuela.micaelo@dgidc.min-edu.pt
	Maria Manuela Sanches Ferreira	manuelaferreira@ese.ipp.pt
Puola	Agnieszka Wołowicz	agnieszka.wolowicz@onet.eu
	Beata Rola	beata.rola@mscdn.edu.pl
Ranska	Nathalie Lewi-Dumont	nathalielewi@gmail.com
	Catherine Dorison	catherine.dorison@iufm.u-cergy.fr
Ruotsi	Bengt Persson	bengt.persson@hb.se
Saksa	Thomas Franzkowiak	franzkowiak@paedagogik.uni-siegen.de
	Kerstin Merz-Atalik	merz-atalik@ph-ludwigsburg.de
Slovenia	Damjana Kogovšek	damjana.kogovsek@gmail.com
Suomi	Suvi Lakkala	suvi.lakkala@ulapland.fi
	Helena Thuneberg	helena.thuneberg@helsinki.fi
Sveitsi	Pierre-André Doudin	pierre-andre.doudin@hepl.ch

	Reto Luder	reto.luder@phzh.ch
Tanska	Bodil Gaarsmand Nils-Georg Lundberg	bgaa@ucsyd.dk ngl@ucn.dk
Tšekin tasavalta	Kateřina Vitásková Miroslava Salavcová	katerina.vitaskova@upol.cz miroslava.salavcova@msmt.cz
Unkari	Csilla Stéger Iván Falus	csilla.steger@okm.gov.hu falusivan@gmail.com
Viro	Vilja Saluveer Karmen Trasberg	vilja.saluveer@hm.ee karmen.trasberg@ut.ee
Yhdistynyt kuningaskunta (Englanti)	Brahm Norwich John Cornwall	b.norwich@exeter.ac.uk john.cornwall@canterbury.ac.uk
Yhdistynyt kuningaskunta (Pohjois-Irlanti)	John Anderson Martin Hagan	john.anderson@deni.gov.uk m.hagan@stmarys-belfast.ac.uk
Yhdistynyt kuningaskunta (Skotlanti)	Lani Florian	l.florian@abdn.ac.uk
Yhdistynyt kuningaskunta (Wales)	Sue Davies	s.davies@tsd.ac.uk

Kehittämiskeskus haluaa kiittää seuraavia hankeasiantuntijoita heidän panoksestaan: Jos Louwe ja Rutger Stafleu (Alankomaat), Joëlle Renoir ja Marco Suman (Luxembourg), Marit Strømstad (Norja), Pierre Francois Gachet (Ranska), Kerstin Hultgren (Ruotsi), Marita Mäkinen (Suomi), Iva Strnadová ja Radka Topinková (Tšekin tasavalta) ja Huw Roberts ja Cliff Warwick (Yhdistynyt kuningaskunta, Wales).

Kiitämme myös seuraavia Brysselissä 2.3.2012 pidetyn tiedotustilaisuuden puhujia: Anete Gutmane (Latvia), Micheline Sciberras (Opetusministeriö, Malta), Gisle Larsen (Norja), Therese Tchombe (Unesco-oppituoli, erityisopetus/inkluusio, Kamerun), Paula Hunt (Unicefin Keski- ja Etelä-Euroopan ja IVY-maiden edustusto) ja Tony Booth (Yhdistynyt kuningaskunta, Englanti).

Kehittämiskeskus haluaa kiittää erityisesti hankkeen ulkoista konsulttia Kari Nesia ja seuraavia hankkeen neuvoantajryhmän jäseniä: Paul Holdsworth (Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosasto, DG-EAC), Don Mahon (Irlanti), Irene Moser (Itävalta, neuvonantajryhmässä syyskuuhun 2010 asti), Mudite Reigase (Latvia), Bernadette Céleste (Ranska) ja Renato Opertti (Unescon kansainvälinen koulutustoimisto IBE).

Tämä raportti on yksi Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen Inklusiota edistävä opettajankoulutus (TE4I) -hankkeen keskeisistä tuotoksista. Hankkeen yhteenvetoraportti suosittaa inklusiota edistävää opettajankoulutusta kaikille opettajaopiskelijoille. Osallistavan opettajan profiili perustuu tähän ja muihin yhteenvetoraportin tuloksiin ja yhdistää ne toimivan inklusiivisen opetuksen edellyttämiin keskeisiin arvoihin ja osaamisalueisiin.

Profiili antaa tietoa siitä, *mitä* keskeisiä arvoja ja osaamisalueita opettajien peruskoulutuksessa tulisi kehittää. Se ei kuitenkaan ota kantaa siihen, *miten* osaamisalueita tulisi soveltaa eri maissa. Vaikka raportissa käsitellään joitakin profiiliin käyttöön liittyviä kysymyksiä, se on tarkoitettu työvälineeksi, jota voidaan painottaa ja kehittää kunkin maan opettajien peruskoulutukseen sopivaksi.

Profiili on suunnattu ensisijaisesti opettajien peruskoulutuksesta vastaaville opettajankouluttajille ja inklusiota edistävän opettajankoulutuksen linjauksista ja koulutuskäytäntöjen muutoksista vastaaville päättäjille. Kyseiset opettajien peruskoulutuksen sidosryhmät ovat merkittävä kohderyhmä, sillä hankkeen keskeinen lähtökohta on, että inklusiivisen koulutuksen edellyttämät laajamittaiset muutokset voidaan toteuttaa juuri opettajankoulutuksen avulla.